

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA PRÍRODNÝCH VIED

VYUČOVANIE MIESTNEJ KRAJINY NA PRÍKLADE
OBCE HLADOVKA

DIPLOMOVÁ PRÁCA

2012

Bc. Lucia Šikyňová

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA PRÍRODNÝCH VIED

VYUČOVANIE MIESTNEJ KRAJINY NA PRÍKLADE
OBCE HLADOVKA

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Študijný program: učiteľstvo matematiky a geografie (Učiteľské štúdium, magisterský II. st., denná forma)
Študijný odbor: 1.1.1 učiteľstvo akademických predmetov
Školiace pracovisko: Katedra geografie a regionálneho rozvoja
Školiteľ: RNDr. Zuzana Rampašeková

Nitra 2012

Bc. Lucia Šikyňová

ABSTRAKT

ŠIKYŇOVÁ, Lucia: Vyučovanie miestnej krajiny na príklade obce Hladovka. [Diplomová práca]. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Fakulta prírodných vied. Školiteľ: RNDr. Zuzana Rampašeková. Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister všeobecnovzdelávacích predmetov matematika – geografia. Nitra: FPV, 2012. 82 s.

Diplomová práca je zameraná na návrh náučného chodníka v obci Hladovka na základe geografickej charakteristiky miestnej krajiny. Obsah jednotlivých zastávok náučného chodníka je upriamený na fyzickogeografickú (litogeografické, morfogeografické, klímageografické, hydrogeografické, pedogeografické, biogeografické pomery) a humánnogeografickú (história, demogeografia, poľnohospodárstvo, priemysel, infraštruktúra, kultúra) charakteristiku obce. Navrhovaný náučný chodník obsahuje desať zastávok, ktoré majú náučný charakter. K jednotlivým zastávkam sú zhotovené pracovné listy pre žiakov základnej školy, ktorých cieľom je efektívne preveriť, precvičiť, upevniť ale aj systematizovať nadobudnuté vedomosti týkajúce sa miestneho regiónu. Súčasťou práce je aj časť venovaná geografii miestnej krajiny a jej postaveniu v pedagogických dokumentoch, organizačným formám vyučovania, učebným pomôckam ale aj všeobecnej charakteristike náučných chodníkov na Slovensku a ich významu v edukačnom procese.

Kľúčové slová: Náučný chodník. Miestna krajina. Pracovný list. Informačná tabuľa.

ABSTRACT

ŠIKYŇOVÁ, Lucia: Teaching of local country with an example of village Hladovka. [Diploma Thesis]. Constantine the Philosopher University in Nitra. Faculty of Natural Sciences. Supervisor: RNDr. Zuzana Rampašeková. Degree of Qualification: Master of teacher training study mathematics – geografya. Nitra: FNS, 2012. 82 p.

The thesis are aimed at presentation of educational footpath in the village of Hladovka. It is based on geographical characterization of local country. Object of particular stands of educational footpath is physiographical (lithographic, morphological, climatic, hydrogeographic, pedographic and biotic conditions) and human geographical (history, demogeography, agriculture, industry, infrastructure, culture) characterization of village. The footpath includes ten stands with educational character. There is a jobsheet for each stand for primary school pupils, aiming to effectively examine practice, but also strengthen systematize the acquired knowledge on the local region,. Part of the thesis is devoted to the geography of the local area and its position in the educational documents, organizational forms of teaching, teaching aids as well as general characterization of Slovak educational footways and their importance in educational process.

Key words: Educational footpath. Local country. Jobsheet. Signboard.

POĎAKOVANIE

Moje poďakovanie patrí predovšetkým RNDr. Zuzane Rampašekovej za odborné vedenie a cenné rady, ktoré mi poskytla pri písaní diplomovej práce.

OBSAH

ÚVOD	6
1 PREHLAD LITERATÚRY	8
2 METODIKA PRÁCE	10
3 TEORETICKO-METODICKÉ VÝCHODISKÁ	12
3.1 Geografia miestnej krajiny a jej postavenie v pedagogických dokumentoch...	12
3.2 Organizačné formy vyučovania	14
3.3 Učebné pomôcky	15
3.4 Náučné chodníky a ich význam	18
4 NÁVRH NÁUČNÉHO CHODNÍKA V OBCI HLADOVKA	25
4.1 Zastávky náučného chodníka	28
4.1.1 Prvá zastávka: „Základné informácie o obci Hladovka“	28
4.1.2 Druhá zastávka: „Za domami“	28
4.1.3 Tretia zastávka: „Rieka Jelešňa“	29
4.1.4 Štvrtá zastávka: „Lúka pod Kopanicami“	31
4.1.5 Piata zastávka: „Smrekový les“	32
4.1.6 Šiesta zastávka: „Lúka na Kopaniciach“	34
4.1.7 Siedma zastávka: „Poľnohospodárstvo a priemysel v obci Hladovka“ ..	35
4.1.8 Ôsma zastávka: „Výrobná a nevýrobná sféra obce Hladovka“	36
4.1.9 Deviata zastávka: „Obyvateľstvo obce Hladovka“	37
4.1.10 Desiata zastávka: „História a kultúra obce Hladovka“	40
5 NÁVRH PRACOVNÝCH LISTOV PRE ŽIAKOV ZÁKLADNEJ ŠKOLY ..	43
6 ZHODNOTENIE A DISKUSIA	77
ZÁVER	78
POUŽITÁ LITERATÚRA	80
ZOZNAM PRÍLOH	82

ÚVOD

Diplomová práca sa zaoberá vyučovaním geografie miestnej krajiny obce Hladovka. Geografiou miestnej krajiny ako jedným z objektov sa zaoberá mikrogeografia. Kandráčová a Michaeli (1996) definujú mikrogeografiu ako časť geografie, ktorá sa zameriava na detailné štúdium mozaiky regiónov malých rozmerov s dôrazom na ich individuálne, sociálne, ekonomické a kultúrne črty. Okrem iného je hlavnou úlohou mikrogeografie komplexné syntetické štúdium mikroregiónov, pričom v centre záujmu stojí riešenie interakcie prírody so spoločnosťou.

Dôvodom zvolenia témy „Vyučovanie miestnej krajiny na príklade obce Hladovka“ bola moja bakalárska práca s názvom „Komplexná geografická charakteristika obce Hladovka“, v ktorej sme rozoberali všetky zložky fyzickogeografickej a humánogeografickej charakteristiky. V diplomovej práci sme chceli aplikovať už nadobudnuté informácie do vyučovania miestnej krajiny.

Hlavným cieľom práce je navrhnúť náučný chodník, ktorý je praktickým príkladom vyučovania miestnej krajiny.

Prvým čiastkovým cieľom je navrhnúť niekoľko zastávok náučného charakteru, ktoré charakterizujú všetky zložky geografickej charakteristiky obce Hladovka ako z fyzickogeografickej (litogeografické, morfogeografické, klimageografické, hydrogeografické, pedogeografické, biogeografické pomery), tak i z humánogeografickej (história, demogeografia, poľnohospodárstvo, priemysel, výrobná a nevýrobná sféra) stránky. Na každej zastávke sa žiaci dozvedia mnoho nových zaujímavých a praktických informácií, ktoré budú prínosom k ich všeobecnému vzdelaniu o obci Hladovka. Prostredníctvom tejto geografickej vychádzky sa žiaci učia pozorovať v prírode to, čo by sami z vlastnej iniciatívy nevideli a majú možnosť spoznávať náš región a prírodu, čím dospievajú k ich obdivu, ale predovšetkým k ochrane.

Druhým čiastkovým cieľom je vytvoriť ku každej zastávke pracovný list, ktorého úlohou je efektívne precvičenie, upevnenie, ale aj systematizovanie nadobudnutých vedomostí týkajúcich sa miestneho regiónu. Tým, že pracovný list bude obsahovať množstvo rôznorodých otázok a úloh, zábavnou a zaujímavou formou môžeme u nich vzbudiť väčší záujem o predmet a o región.

Posledným čiastkovým cieľom je navrhnúť k jednotlivým zastávkam informačnú tabuľu, ktorá bude obsahovať základnú charakteristiku daného problému.

Problematika miestnej krajiny má vo vyučovaní geografie nielen výchovný, ale aj vzdelávací význam, keďže sa stala súčasťou učebných osnov, čím nám umožňuje pochopiť a osvojiť si vzťahy a zákonitosti medzi prírodou a človekom.

1 PREHĽAD LITERATÚRY

Pri písaní diplomovej práce sme použili množstvo internetových stránok a knižných publikácií, ktoré môžeme rozdeliť do dvoch skupín. Prvú skupinu tvorí literatúra použitá pri spracovaní teoretickej časti. Druhá skupina zahŕňa publikácie využívané pri tvorbe praktickej časti diplomovej práce.

V úvode práce sme ozrejmili pojem mikrogeografia, ktorý definuje Kandráčová, Michaeli (1996) vo svojej publikácii *Mikrogeografia v edukácii, výskume a pre prax*. Pri spracovaní podkapitoly o geografii miestnej krajiny sme sa opierali predovšetkým o *Geografické štúdie 11*, ktoré zostavila Hasprová (2006). V tomto diele sú publikované rôzne definície regiónu a miestnej krajiny, ktoré nám priblížili tento pojem. Čižmárová (1998) sa vo svojom diele zaoberá regionálnou geografiou. V učebnici *Geografia Slovenska*, ktorú zostavil Tolmáči a i. (2002) sa nachádzajú viaceré definície miestnej krajiny. V geografickom časopise uviedla svoju definíciu miestnej krajiny aj Čižmárová (2001) v článku s názvom *Geografia vlasti a miestneho regiónu v školskej praxi*. Postavenie miestnej krajiny vo vyučovaní geografie a charakteristiku pedagogických dokumentov štátneho vzdelávacieho programu a rámcových učebných plánov sme zistili pomocou interných materiálov Štátneho pedagogického ústavu (2012). Charakteristiku učebných plánov a organizačných foriem vyučovania nám ponúkla publikácia *Všeobecná didaktika* napísaná Petlákom (1997). V podkapitole venovanej učebným pomôckam a pracovným listom sme sa opierali o dielo Hapalu (1963) a potrebné informácie sme získali predovšetkým od autorky Suchožová (2010), ktorá sa vo svojom diele *Využitie pracovných listov v globálnom rozvojovom vzdelávaní* venuje tvorbe pracovných listov, ale aj ich funkcii. Aj rigorózna práca Miškovičovej (2009) *Návrh a využitie pracovných listov z prírodovedy pre 3. a 4. ročník ZŠ* sa zaoberá definíciou pracovných listov.

Základnú literatúru histórie, charakteristiky, významu a typov náučných chodníkov tvorili publikácie *Náučné chodníky Slovenska I.* zostavené autormi Bizubová – Ružek – Makýš (1998) a *Stezky k prírode* napísané dvojicou Čerovský – Záveský (1989). Mnoho informácií týkajúcich sa jednotlivých náučných chodníkov Slovenska sme získali aj z internetovej stránky <http://www.naucnehodniky.sk/?id=onch>. Náročnosť náučných chodníkov charakterizovali autori Kolár - Lacika (2005) v diele *Oravské Beskydy (Orava)*.

Vybavenie náučného chodníka je opísané na internetovej stránke www.cestovanie.aktuality.sk. Obrázky označenia náučných chodníkov nám poskytla internetová stránka www.kst.sk.

Druhú skupinu literatúry použitej pri spracovávaní kapitoly návrhu zastávok náučného chodníka zastupuje bakalárska práca *Komplexná geografická charakteristika obce Hladovka*, ktorú napísala Šikyňová (2010). V návrhu prvej zastávky sme číselné údaje získali predovšetkým zo Štatistického úradu (2012). Odtiaľ sme nadobudli aj údaje týkajúce sa sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2001. V druhej zastávke venovanej geologickým a geomorfologickým pomerom sme využili kartografické dielo Vassa (1988). Tretia zastávka informuje o hydrogeografických a klímageografických pomeroch v obci Hladovka. Údaje o množstve zrážok, teplotách vzduchu, vody, vodnom stave a prietoku nám poskytol Slovenský hydrometeorologický ústav (2012). O povrchových tokoch v obci Hladovka sme sa dozvedeli z internetovej stránky www.wikipedia.sk. Ťažisko čerpania pedogeografických a biogeografických charakteristík bolo dielo *Fyzická geografia Slovenskej republiky*, ktoré napísal Lauko (2003), *Slovensko 2 – Príroda*, ktoré zostavil Lukniš (1972) a *Biogeografia* zostavená Vankovou a inými (2008). Jednotlivé etáže lesa nám poskytla internetová stránka <http://www.stacs.szm.com/etazee.htm>. Funkcie lesa sme čerpali z internetovej stránky http://www.stacs.szm.com/funkcie_lesa.htm a zákon o ochrane lesov sme získali z internetovej stránky http://www.forestportal.sk/forestportal/lesne_hospodarstvo/hul/ochrana_lesov/ochrana_lesov.html. Význam lúk a pasienok opísal Gáborčík (2005) vo svojom článku *Symboly lúk a pasienkov v erboch miest a obcí Slovenska* uverejnenom v časopise ENVIROMAGAZÍN. Číselné údaje týkajúce sa využitia zeme nám poskytol Obecný úrad v Hladovke (2012). V siedmej zastávke venovanej poľnohospodárstvu a priemyslu v obci Hladovka sme informácie o živnostníkoch pôsobiacich v obci získali z interných materiálov Živnostenského registra (2012). Klasifikáciu ekonomických aktivít SK NACE sme čerpali z internetovej stránky <http://www.statistics.sk/pls/wregis/ciselniky?kc=5205>. História obce opísal Golvoň (2010) v diele *Monografia obce Hladovka*.

Pri spracovaní práce nám bolo užitočné dielo *Vademecum literárnej a vedeckej činnosti geografa*, ktoré bolo zostavené autormi Dubcová – Chrastina – Kramáreková (2003).

2 METODIKA PRÁCE

Pre napísanie diplomovej práce bolo nevyhnutné **zhromaždenie** podkladového materiálu, ktorý tvorili predovšetkým knižné publikácie a články. Dôležitým krokom bolo aj **získanie** informácií z ústavov a organizácií. V práci sme potom využili niekoľko metód na spracovanie a interpretovanie nadobudnutých údajov.

Metódu vysvetľujúceho opisu sme použili pri definícii mikrogeografie v úvode, ale aj pri charakteristike miestnej krajiny regiónu. Táto metóda bola využívaná takmer v celej diplomovej práci, nakoľko skoro v každej kapitole bolo potrebné vysvetliť alebo ozrejmiť nejaký neznámy pojem či problematiku. Napríklad pomocou tejto metódy sme charakterizovali pedagogické dokumenty, vychádzku či tvorbu a funkcie pracovného listu. Taktiež sme vďaka tejto metóde opísali charakteristiku náučných chodníkov, ich význam a rozdelenie.

Pomocou **historicko-geografickej metódy** sme opísali históriu náučných chodníkov a desiatu zastávku náučného chodníka, ktorá bola venovaná histórii obce.

Ďalšou použitou metódou bola **matematicko-štatistická metóda**, ktorú sme aplikovali na spracovanie štatistických údajov pri charakteristike klímageografických a hydrogeografických pomerov. Na opísanie demogeografických pomerov sme využili grafy pre prehľadnejšie orientovanie sa v informáciách. Táto metóda bola použitá aj pri tvorbe úloh a otázok v pracovných listoch, napríklad pri úlohe týkajúcej sa využitia zeme v obci Hladovka.

Systémovú metódu sme používali takmer v celej diplomovej práci, nakoľko sme každú problematiku opísali a riešili od najvšeobecnejšej ku konkrétnejšej. Napríklad vychádzku ako organizačnú formu vyučovania sme konkretizovali a aplikovali na vyučovanie miestnej krajiny.

Pri tvorbe a používaní máp sme využili **kartografickú metódu**, ktorá nám dala možnosť znázorniť priestorové rozmiestnenie opisovaných objektov. Túto metódu sme využili aj pri vytvorení mapy náučného chodníka a pri tvorbe pracovného listu č. 8, kde bolo potrebné do mapy intravilánu obce Hladovka zaznačiť rozmiestnenie výrobnéj a nevýrobnéj sféry v obci.

Okrem základných metód sme v práci využili aj **metódu navrhnutia náučného chodníka**. Tá nám ponúkla systém návrhu a postupnosti jednotlivých zastávok náučného chodníka.

Metódu tvorby pracovných listov sme využívali pri vytváraní a vypracovávaní pracovných listov ku každej zastávke.

Poslednou z využívaných metód *je metóda tvorby posterov*, na základe ktorej sme ku každej zo zastávok vytvorili návrh informačných tabúl v programe Microsoft PowerPoint. Každý návrh informačnej tabule má rozmery 297 mm x 420 mm.

3 TEORETICKO-METODICKÉ VÝCHODISKÁ

3.1 Geografia miestnej krajiny a jej postavenie v pedagogických dokumentoch

Geografia patrí svojou komplexnosťou prírodovedného a spoločenského vzdelania na popredné miesta vo všeobecnom vzdelaní. Patrí k najstarším vedám na svete a regionálna geografia má pre človeka veľký význam z hľadiska jeho kultúrneho rozhl'adu a všeobecného vzdelania (Čižmárová, 1998).

Z etymologického hľadiska má región základ v latinskom slove regio, čo sa spravidla znamená kráľovstvo, alebo v širších súvislostiach ako územie. Práve s pojmom územie sa v geografickej literatúre často krát spája región (Hasprová, 2006).

Bašovský a Lauko (1990, in Hasprová, 2006) uvádzajú, že región najlepšie vystihujú tie definície, v ktorých sa kladie dôraz na jeho komplexnosť a syntetickosť. Tieto definície sú založené na teórii systémov. S týmto názorom sa stotožňujú i ďalší geografi. Napríklad Lukniš (1977, in Hasprová, 2006) rozumie pod komplexnogeografickými regiónmi také územné celky, ktorých geografický komplex z oblastí neživej prírody, živej prírody a kultúrnej zložky sa vzájomne podmieňujú tak, že tvoria vyšší systém, ktorý je nadradený týmto nižším menej zložitým systémom.

Na gymnáziách a základných školách je mikrogeografia súčasťou regionálnej geografie Slovenskej republiky. Čižmárová (2001) uvádza, že v didaktickom systéme geografie je mikrogeografia označovaná niekoľkými pojmami, napríklad ako geografia malej oblasti, geografia miestnej oblasti, geografia miestneho regiónu alebo geografia miestnej krajiny.

V učebnici Geografia Slovenska pre kvartu osemročných gymnázií je miestna krajina definovaná ako sídlo, v ktorom žiaci bývajú alebo chodia do školy. Každé sídlo má svoju miestnu krajinu, ktorá sa niečím líši od každého iného miesta na svete (Tolmáči a i., 2002).

Čižmárová (2001) si pod pojmom miestna krajina predstavuje územie obce, kde sa nachádza škola.

Podľa jednotlivých charakteristík miestnej krajiny môžeme tvrdiť, že objektom vyučovania geografie miestnej krajiny je bydlisko žiaka alebo sídlo, v ktorom je škola lokalizovaná.

Vyučovanie geografie miestnej krajiny zaradilo do pedagogických dokumentov Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky.

Štátny vzdelávací program je záväzný dokument, ktorý stanovuje všeobecné ciele vzdelávania a kľúčové kompetencie, ku ktorým má vzdelávanie smerovať. Ciele vzdelávania sú postavené tak, aby sa zabezpečil vyvážený rozvoj osobnosti žiakov. Štátny vzdelávací program vymedzuje aj rámcový obsah vzdelávania. Je východiskom pre tvorbu školského vzdelávacieho programu, v ktorom sa zohľadňujú aj špecifické podmienky a potreby regiónu. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky vydáva a zverejňuje tieto štátne vzdelávacie programy:

- Štátny vzdelávací program pre materské školy (ISCED 0),
- Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základných škôl (ISCED 1),
- Štátny vzdelávací program pre 2. stupeň základných škôl (ISCED 2),
- Štátne vzdelávacie programy pre stredné odborné školy (ISCED 2C),
- Štátne vzdelávacie programy pre gymnáziá (ISCED 3A),
- Štátne vzdelávacie programy pre stredné odborné školy (ISCED 3A),
- Štátne vzdelávacie programy pre stredné odborné školy (ISCED 3C),
- Štátne vzdelávacie programy pre stredné odborné školy (ISCED 4A),
- Štátne vzdelávacie programy pre stredné odborné školy (ISCED 5B),
- Štátny vzdelávací program pre základné umelecké školy (ISCED 1B, 2B),
- Štátny vzdelávací program pre konzervatóriá (ISCED 5),
- Štátny vzdelávací program pre deti a žiakov so zdravotným znevýhodnením,
- Štátny vzdelávací program pre žiakov so všeobecným intelektovým nadaním (Štátny pedagogický ústav, 2012).

Obsah vzdelania je konkretizovaný v pedagogických dokumentoch a to v rámcovom učebnom pláne, v učebných osnovách, vo vzdelávacích štandardoch a učebniciach.

Rámcové učebné plány

Rámcový učebný plán je dokument, ktorý stanovuje časové dotácie vyučovacích predmetov. V zmysle školského zákona je časová dotácia definovaná iba za celý stupeň vzdelávania. Rozpis časovej dotácie do jednotlivých ročníkov je v kompetencii školy, podobne aj zaradenie učiva do ročníkov, pričom sa však zohľadňuje veková primeranosť. Obsah vzdelávania vychádza zo vzdelávacích štandardov uvedených v prílohách ŠVP.

Pôvodné rámcové učebné plány z roku 2008 boli nahradené novými rámcovými učebnými plánmi, ktoré sú účinné od 1.9.2011. Škola môže postupovať aj podľa rámcových učebných plánov z roku 2008 a nedostane sa do rozporu s novými rámcovými učebnými plánmi (Štátny pedagogický ústav, 2012).

Podľa učebných plánov ISCED 2 pre základné školy platných od 1. septembra 2011 je počet vyučovacích hodín geografie v jednotlivých ročníkoch základných škôl za týždeň obmedzený na jednu vyučovaciu hodinu.

Učebné osnovy

Učebné osnovy sú charakterizované ako školský dokument vydávaný ministerstvom školstva. Obsahujú rozpracovanie učiva príslušných predmetov v ročníkoch na jednotlivé tematické časti a celky. Obsahujú cieľ predmetu, obsah a rozsah vedomostí a zručností (Petlák, 1997).

Na základných školách je vyučovanie geografie miestnej krajiny rozdelené do viacerých ročníkov. Už v 2. ročníku je vlastiveda zameraná na poznávanie miestnej krajiny - Môj rodný kraj – kraj, kde žijem s dotáciou jednej hodiny týždenne.

Geografia miestnej krajiny sa vyučuje aj na druhom stupni základných škôl v 8. a 9. ročníku. Žiaci ôsmeho ročníka v rámci geografie Európy venujú miestnej krajine v rámci témy Objavovanie prírodných a človekom vytvorených osobitostí regiónu a ich porovnanie so Slovenskom (miestnou krajinou).

V deviatom ročníku sa vyučuje Slovensko v rámci ktorého je tematický celok venovaný miestnej krajine. Podľa učebných osnov štátneho vzdelávacieho programu je geografia miestnej krajiny zahrnutá opäť do tematického celku Objavovanie prírodných a človekom vytvorených osobitostí regiónu a ich porovnanie so Slovenskom (Štátny pedagogický ústav, 2012).

3.2 Organizačné formy vyučovania

Definície organizačných foriem nie sú v didaktickej literatúre jednotné. Organizačná forma vyučovania sa dá definovať ako časová jednotka zameraná na realizovanie obsahu vyučovania a výchovnovzdelávacích cieľov, pričom sa uplatňujú a využívajú viaceré výchovno-vzdelávacie metódy a prostriedky, rešpektujú sa didaktické zásady a je v nej

interakcia medzi učiteľom a žiakom. Organizačnou formou nie je len vyučovacia hodina, ale aj vychádzka, výlet, exkurzia a pod., aj keď prevládajúcou organizačnou formou vyučovania je vyučovacia hodina (Petlák, 1997).

Príkladom vyučovania miestnej krajiny je **vychádzka**, ktorá žiakovi umožňuje poznávať predmety a javy, ktoré sú v blízkosti školy. Ich bezprostredné pozorovanie a poznávanie prispieva k vytváraniu správnych predstáv a vedomostí. Je spravidla kratšia a trvá niekoľko hodín. Vychádzka sa môže uskutočniť napríklad do parku, k rybníku, na pole a podobne (Petlák, 1997).

3.3 Učebné pomôcky

Hapala (1963) definuje učebné pomôcky ako predmet používaný na vyučovaní v materiálnom zmysle, ktorý určitým spôsobom reprezentuje vyučovaný jav alebo činnosť. Petlák (1997) charakterizuje učebné pomôcky ako prostriedky slúžiace k názornosti vyučovania a umožňujú dokonalejšie, rýchlejšie a komplexnejšie osvojenie učiva. Učebné pomôcky upútavajú pozornosť, napomáhajú pochopeniu, uľahčujú zapamätávanie informácií a pomáhajú našej pamäti.

Učebné pomôcky majú viacero funkcií:

- **motivačná** – vzbudzuje záujem o učivo a učenie, spestruje vyučovací proces.
- **informatívna** – plnia úlohu spätnej väzby, oboznamujú žiaka o tom, ako chápe učivo, spresňujú proces jeho učenia, korigujú predstavy, vedomosti a pod.
- **formatívna** – prispievajú k rozvoju tvorivej činnosti žiakov a tým súčasne aj k rozvoju myšlienkových operácií. Prispieva k formovaniu zmyslových poznávacích procesov.
- **inštrumentálna** – učebné pomôcky sú nástrojom, pomocou ktorého žiak získava nové vedomosti, spôsobilosti, zručnosti a návyky a súčasne vytvárajú predpoklady pre ďalšie vzdelávanie.
- **precvičovacia** – fixuje vedomosti žiaka.
- **systematizujúca** – spočíva v tom, že učebné pomôcky prispievajú k vytváraniu a zaradovaniu vedomostí do istého systému.
- **názorná** – pomôcky pôsobia na zmysly, žiaci získavajú konkrétnejšie a ucelené predstavy o tom čo sa učia.
- **sú zdrojom a nositeľom informácií**

- **racionálna a ekonomická** – urýchľuje a uľahčuje proces učenia.
- **uľahčuje prechod od teórie k praxi** – žiak nepočúva iba slová, ale vidí, počuje, manipuluje s vecami, experimentuje a pod.
- **podporuje samoštúdium**

Jednou z učebných pomôcok sú aj **pracovné listy**, ktoré považujeme za veľmi vhodnú a účelnú pomôcku výchovno-vzdelávacieho procesu. Aj keď nemôžu a ani nesmú nahrádzať učebnicu, majú široké uplatnenie vo všetkých fázach učebného procesu ako vhodný doplnok, podpora, prípadne aktualizácia informácií učebného zdroja. Spájajú možnosti učebného textu s vlastným, aktívnym vkladom žiaka či už formou samostatnej alebo skupinovej práce (Suchožová, 2010).

Práca s pracovným listom žiakom vo väčšej miere dovoľuje samostatnú ako aj aktívnu činnosť na vyučovacích hodinách i mimo nich. Úlohy v pracovných listoch vedú k precvičovaniu a zvládnutiu základných morfológických, anatomických a systematických poznatkov. Práca s pracovnými listami ako i s pracovným zošitom je vhodným doplnkom rôznych vyučovacích metód (Miškovičová, 2009).

Tvorba pracovných listov

Zostavovanie pracovných listov je zložitý a časovo náročný proces, ktorý si vyžaduje dobrú orientáciu v danej problematike, znalosti v rámci odboru, zvolenej témy a didaktiky.

Autori Žáčok – Schlarmanová (2004, in Suchožová 2010) uvádzajú niekoľko zásad tvorby a zostavovania pracovných listov.

- primeranosť a náročnosť pracovných listov musí korešpondovať s vekovými osobitosťami a možnosťami žiakov,
- využívanie pracovných listov má motivovať záujem žiakov o tému, naopak, ich nadmerné používanie môže spôsobovať opačný efekt,
- pracovné listy majú podporovať aktivitu žiakov, poskytovať podnety na ich samostatnú prácu a dostatok možností kontrolovať vlastné výsledky,
- pracovné listy majú zabezpečovať aplikáciu teoretických vedomostí v praxi,
- zadania úloh v pracovných listoch majú byť formulované stručne a jasne s dôrazom na vhodnosť jazykových a štylistických prostriedkov,

- do úloh v pracovnom liste je potrebné adekvátne vkladať otvorenú otázku, aby žiaci mali možnosť prejaviť vlastnú tvorivosť, formulovať svoje myšlienky,
- pracovné listy majú obsahovať dostatok dokumentačného materiálu, obrazových prostriedkov a rôznych typov hier (obrázky, ilustrácie, krížovky, doplňovačky) a zabezpečiť ich funkčnosť,
- pri zostavovaní pracovných listov je potrebné dbať na ergonomické parametre, napr. veľkosť a typ písma, využívanie farieb.

Funkcie pracovných listov

Pracovné listy musia spĺňať také funkcie, ktoré významne ovplyvnia priebeh a výsledky učebnej činnosti žiakov:

- motivačnú funkciu – dobre spracované pracovné listy u žiakov vzbudzujú záujem a motivujú ich,
- aplikačnú funkciu – pracovné listy by mali obsahovať námety na aplikáciu učiva v praxi a uvádzať príklady zo života,
- inovačnú funkciu – pracovný list má žiakom približovať najnovšie poznatky a informácie odborných zdrojov,
- regulačnú funkciu – úlohy v pracovnom liste majú byť členené v logickej nadväznosti,
- komunikačnú funkciu – žiak pracuje aktívne buď samostatne alebo v skupine – dopĺňa text, podčiarkuje, spája objekty a slová, vyjadruje myšlienky a pod.,
- kontrolnú funkciu – pracovný list má žiakovi umožňovať kontrolu vlastných výsledkov prostredníctvom textu a primeraných otázok vzhľadom na význam spätnej väzby,
- integračnú funkciu – úlohy v pracovnom liste majú uplatňovať medzipredmetové vzťahy a využívať možnosti prierezových tém (Suchožová, 2010).

3.4 Náučné chodníky a ich význam

História náučných chodníkov na Slovensku

Prvý náučný chodník na území bývalého Československa bol otvorený v roku 1960 pri príležitosti exkurzie Svetovej konferencie Medzinárodnej únie ochrany prírody a prírodných zdrojov v Pieninskom národnom parku – prielom Dunajca Pieninami. Okrem ochranársky a prírodovedne zameraných chodníkov sa budovali a budujú chodníky lesnícke, historické, vlastivedné, najčastejšie však polytematicky zamerané náučné chodníky. Na Slovensku bol v roku 1926 vytvorený „príležitostný“ lesnícky zameraný náučný chodník na území terajšej CHKO Štiavnické vrchy. Išlo o náučnú trasu v lesoch Štátnej správy Piarg s 32 vyznačenými zastávkami (Bizubová – Ružek – Makýš, 1998).

Z historického aspektu je zaujímavé prvé sčítanie náučných chodníkov z roku 1984, podľa ktorej bolo na Slovensku 12 náučných chodníkov. V roku 1990 je to už 43 náučných chodníkov, 16 náučných lokalít a 2 mototuristické trasy. V roku 2001 bolo na Slovensku už 121 náučných chodníkov. Slovenská agentúra životného prostredia - Centrum ochrany prírody a krajiny v Banskej Bystrici editovala v roku 1997 publikáciu s názvom „Náučné chodníky a náučné lokality v chránených územiach Slovenska“, v ktorej nachádzame údaje o 82 náučných chodníkoch a náučných lokalitách v chránených územiach. V súčasnosti je viditeľný nárast novovytvorených náučných chodníkov. V roku 2007 bolo na Slovensku viac ako 250 náučných chodníkov (<http://www.naucnehodniky.sk/?id=onch>, 2011).

Všeobecná charakteristika náučného chodníka

Podľa autorov Čerovský – Záveský (1989) sú náučné chodníky chápané ako výchovno-vzdelávacie trasy, vedúce prírodne i kultúrne zaujímavými miestami a oblasťami. Na nich a pri nich sú vybraté niektoré významné objekty a javy, ktoré sú osobitne vysvetlené.

Informačné panely, prípadne aj informačné letáky na trase náučného chodníka ponúkajú zaujímavé informácie o vzniku a vývoji jednotlivých zložiek prírodného prostredia a pomáhajú poznávať prírodu vo všetkých súvislostiach (Bizubová – Ružek – Makýš, 1998). Náučné chodníky sú súčasťou systému, ktorý okrem nich zahŕňa aj náučné lokality, historické cesty a múzea v prírode.

Náučné lokality sú prírodovedne, kultúrno-historicky a krajinársky hodnotené územia s vysokou výpovednou hodnotou, ktoré poskytujú možnosť poznávania a demonštrácie prírodných javov, procesov a objektov, kultúrnych a historických zaujímavostí a vplyvov človeka na krajinu. Predstavujú prevažne uzavretý priestor v interiéri alebo exteriéri. Vystavujú sa tu hodnoty vytvorené prírodou či človekom (Bizubová – Ružek – Makýš, 1998). Medzi náučné lokality patria napr. jaskyne, arboréta, zvernice, významné geologické profily, zaujímavé prírodné výtvory a pod. Niektoré jaskyne ako náučné lokality sú súčasťou náučných chodníkov.

V súčasnosti predstavujú náučné chodníky neoddeliteľnú súčasť slovenskej krajiny a ich zameranie je podstatne pestrejšie a špecializovanejšie ako v minulosti. Už v názvoch náučných chodníkov sa objavujú označenia ako lesnícky, ekologický, historický, poľovnícky, environmentálny a pod. Náučné chodníky sa podieľajú aj na prezentácii obcí a mikroregiónov, ich histórie, kultúry a prírodných daností, ako aj na propagácii aktivít rôznych organizácií (<http://naucechodniky.sk/?id=onch>, 2011).

Náučné chodníky zohrávajú významnú úlohu z aspektu prírodovedného i environmentálneho vzdelávania žiakov. Ich prostredníctvom si možno uvedomiť aj vplyv človeka na krajinu. Ak je náučný chodník z rôznych aspektov dobre koncipovaný môže ľudí aktivizovať k účasti na ochrane prírody (Bizubová – Ružek – Makýš, 1998).

Pri pohybe po náučných chodníkoch treba dodržiavať určité pravidlá. Autori Bizubová – Ružek – Makýš (1998) ich zhrnuli do niekoľkých bodov:

1. Pohybujte sa len po vyznačených cestách a chodníkoch!
2. Správajte sa ticho a disciplinovane!
3. Netrhajte a nepoškodzujte rastliny!
4. Neničte lesné porasty!
5. Nechytajte, nazabíjajte a neplašte zvieratá!
6. Nekladajte v lese a jeho blízkosti oheň!
7. Nepoškodzujte informačné panely náučného chodníka!
8. Neznehodnocujte prírodné prostredie odpadkami!
9. Dbajte na osobnú bezpečnosť!
10. Tešte sa zo všetkého, čo vám príroda ponúka!

V okrese Tvrdošín sa nachádza päť náučných chodníkov:

- Náučný chodník **Na Bielu skalu** – nenáročná a krátka trasa má prírodovedné a kultúrno-historické zameranie. Vzďalienosťou a náročnosťou je vhodná aj pre rodiny s deťmi alebo seniorov. Meria 3 km a obsahuje 7 informačných panelov. **Trasa:** Podbiel Bobrova raľa – Biela skala – Studený potok – Františkova huta.
- Náučný chodník **Juráňová dolina** – oboznamuje návštevníkov s históriou, ťažbou železnej rudy v Roháčoch a podáva informácie o faune a flóre. Chodník obsahuje 6 informačných panelov na dĺžke 8 km so 170 m prevýšením. Terén je nenáročný až stredne náročný a prechod trvá 3 hodiny. Zameranie chodníka je prírodovedné, ochranárske a historické. **Trasa:** Oravice – časť trasy ide popri Tichom potoku v Tichej doline – Tiesňavy – Juráňova dolina – sedlo medzi Ježovým vrchom a Umrlo – časť Bobroveckej doliny – Oravice.
- Náučný chodník **Slatinné rašelinisko Medzi potôčikmi (Habovka)** – je to najkrajší náučný chodník na Slovensku, ktorého dĺžka je len 15 m. Nachádzajú sa na ňom tri informačné tabule. **Trasa:** v rámci slatinného rašeliniska.
- Náučný chodník **Roháčske plesá** – je otvorený od roku 1986. Jeho trasa je stredne náročná v dĺžke 8 km s 500 m prevýšením. Čas trvania prechodu chodníka je 1,5 hodiny. Jeho zameranie je prírodovedné a ochranárske a zahŕňa 8 zastávok s informačnými tabuľami obsahujúce predovšetkým informácie týkajúce sa fauny a flóry. **Trasa:** Zverovka (rampa pri parkovisku) – Tretie Roháčske pleso.
- Náučný chodník **na Zverovke** – nenáročný a krátky chodník v dĺžke 2,2 km ponúka návštevníkom päť zastávok, ale iba jednu informačnú tabuľu na začiatku chodníka. Má prírodovedné zameranie. **Trasa:** Zverovka – smrekový les po pravom brehu Studeného potoka – parkovisko pred hotelom Primula – odtiaľ pokračuje západným smerom – lesným chodníkom k plesu Maras – lúka Pučatina poľana – ponad hotel Primula – chata Zverovka (<http://naucnechodniky.sk>, 2012).

Význam náučných chodníkov a ich význam v edukačnom procese

Náučné chodníky majú významné postavenie predovšetkým z hľadiska ochrany prírody v turisticky exponovaných oblastiach. Predstavujú tiež jednu z foriem propagácie prírodných krás a kultúrnych i historických zaujímavostí a poskytujú aj široké možnosti v rámci rozvoja rôznych odvetví turizmu. V neposlednom rade náučné chodníky majú aj

výtvarno-estetický význam. Pekne výtvarne stvárnené informačné panely môžu vyvolávať aj estetické cítenie návštevníkov.

Práca so žiakmi na náučnom chodníku reprezentuje netradičnú a doplnkovú formu výučby. Možno ju využiť v rámci praktických cvičení, exkurzií ako aj vychádzok do bezprostredného okolia školy v rámci vyučovacieho procesu i počas záujmovej mimoškolskej činnosti a školských výletov. Náučné chodníky poskytujú učiteľovi možnosť voľby obsahu, metód a foriem práce, integráciou poznatkov z jednotlivých predmetov ponúkajú žiakom ucelený pohľad na skutočnosť, prehlbujú ich myslenie a zjednodušenú náročnosť pochopenia dialektických zákonitostí (Bizubová – Ružek – Makýš, 1998).

Podľa autorov Bizubová – Ružek – Makýš (1998) sa dá význam náučných chodníkov a ich aplikácia v edukačnom procese zhrnúť do niekoľkých bodov:

- pozorovanie jednotlivých javov, objektov a tým poznávanie prírodného prostredia, ale aj aktivít človeka v krajine „in situ“,
- osvojenie, resp. opakovanie geografických, geologických, botanických, zoológických, ekologických, environmentálnych a iných poznatkov,
- možnosť konfrontácie získaných vedomostí o krajine, aktivitách človeka so skutočnosťou,
- aktivizácia žiakov, možnosť samostatnej práce žiakov – nastolenie modelových situácií, zadanie bezproblémových úloh, ich riešenie rôznymi metódami (kvízy, súťaže, hádanky, ekologické hry a pod.).

Rozdelenie náučných chodníkov

Náučné chodníky môžeme klasifikovať na základe rôznych kritérií. Autormi Bizubová – Ružek – Makýš (1998) boli rozdelené do niekoľkých kategórií:

a) Podľa dĺžky trasy:

- náučné chodníky s krátkou trasou, do 5 km (poldenné)
- náučné chodníky so stredne dlhou trasou, 5-15 km (pol až celodenné)
- náučné chodníky s dlhou trasou, nad 15 km (celo až viac denné)

b) Podľa spôsobu odovzdávania informácií:

- náučné chodníky samoobslužné (bez školeného sprievodcu)

- náučné chodníky so sprievodcom
 - náučné chodníky kombinované
- c) Podľa tematického zamerania:**
- náučné chodníky polytematické (vrátane ochrany prírody a krajiny)
 - náučné chodníky s prírodovedným zameraním
 - náučné chodníky s kultúrno-historickým zameraním a prírodovedným zameraním
 - náučné chodníky s lesníckym a prírodovedným zameraním
 - náučné chodníky monotematické (vrátane ochrany prírody a krajiny)
 - náučné chodníky s lesníckym zameraním
 - náučné chodníky vo zverníkoch
 - náučné chodníky so zameraním na objekty neživej prírody
 - náučné chodníky so zameraním na významné archeologické, historické, kultúrne pamiatky
- d) Podľa lokalizácie (vo vzťahu k chránenému územiu):**
- náučné chodníky v chránenom území
 - náučné chodníky vo voľnej, zákonom nechránenej prírode.

Náučné chodníky môžeme ďalej rozdeliť na jednosmerné a obojsmerné, ako aj na lineárne a okružné. Náučné chodníky sú určené najmä pre peších, niektoré sa môžu využívať aj ako cyklistické. Podľa času využitia môžu byť letné a zimné (Bizubová – Ružek – Makýš, 1998).

Náročnosť náučných chodníkov

Autori Kolár – Lacika (2005) rozdelili náučné chodníky podľa náročnosti do troch skupín:

Nenáročné trasy – sú označované zelenou farbou a predstavujú pešie výlety, ktoré sú vhodné pre menej zdatných turistov, seniorov, ako aj pre rodiny s malými deťmi. Sú to kratšie trasy po dobre upravených cestách a chodníkoch s malým prevýšením.

Stredne náročné trasy – sú označované modrou farbou. Náučné chodníky sú vhodné pre zdatnejších turistov a pre rodiny s väčšími deťmi, pretože požadujú dobrý

fyzický stav. Z hľadiska dĺžky trvania sú dlhšie, prekonávajú väčšie vzdialenosti a dosahujú výraznejšie prevýšenie. Niektoré trasy sú zložitejšie na orientáciu a nárokuje si skúsenosti s turistikou.

Náročné trasy – sú označované červenou farbou a predstavujú trasy s veľkým prevýšením a s dlhšou vzdialenosťou. Väčšinou sa jedná o celodenné pobyty. Sú určené mimoriadne zdatným turistom s bohatými skúsenosťami v oblasti pohybu a orientácie v teréne.

Vybavenie náučného chodníka

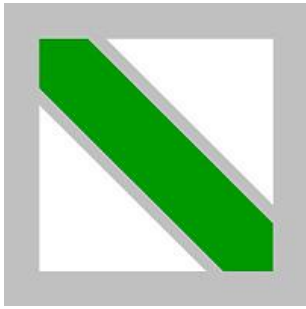
Turistické značenie

Turistické značenie je prehľadný systém, ktorý turistom podáva informácie pri pohybe v prírode po vyznačených trasách.

Značka náučného chodníka (obr. 1) sa na súvislé značkovanie trasy používa len výnimočne. Farebný pás tejto značky je vždy zelený. Tvar značky je biely štvorec (10 x 10 cm) so zeleným pruhom vedený z ľavého horného rohu do pravého dolného rohu značky.

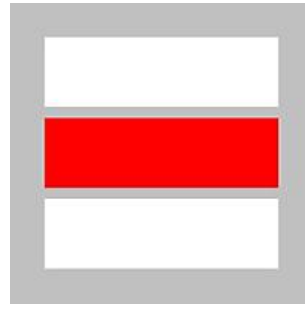
Turistická značka (obr. 2) je štvorec s rozmermi 10x10 centimetrov, zahŕňajúci tri vodorovné pásy, umiestnené nad sebou. Keďže ide o sústavu pásov, hovorí sa mu aj „pásové značenie“, typické pre bývalé Československo. Horný a spodný pás je vždy biely, prostredný môže byť červený, modrý, zelený alebo žltý, v závislosti od významu danej trasy. Základné pásové značky môžu byť niekedy doplnené buď zľava, alebo sprava o výbežok v tvare šípky (obr. 3). Používajú sa na miestach, kde značená trasa náhle mení smer, alebo v bodoch so sťaženou orientáciou. Turistické značky sa umiestňujú v teréne podľa jeho charakteru. Najčastejšie sa maľujú na kmene stromov, v skalnatých partiách na vhodné hladké a rovne plochy skál, na holých lúkach buď na osamotené výraznejšie balvany, alebo sa použije kovová tyč s namaľovanou značkou. Optimálny rozostup dvoch po sebe nasledujúcich značiek je asi 200 – 250 metrov. Táto vzdialenosť sa môže meniť najmä v závislosti od prehľadnosti a jednoznačnosti terénu (<http://cestovanie.aktuality.sk/potulky-slovenskom/priroda-a-turistika/turisticke-znacenie-na-slovensku/>, 2011).

Obr. 1 Značka náučného chodníka

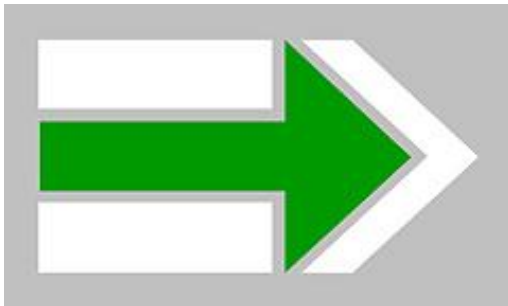
Zdroj: <http://kst.sk> (2011)

Obr. 2 Pásová turistická značka

Zdroj: <http://kst.sk> (2011)

Obr. 3 Pásová turistická značka v tvare šípky

Zdroj: <http://kst.sk> (2011)

Vysvetľujúce tabule

Vysvetľujúca tabuľa je samoobslužný výklad na miestach, kde zastavíme. Tento výklad sa vyskytuje na tabuli - paneli umiestnenom priamo v teréne. Najčastejšie sa ako podklad používa drevo. Obsah tabule musí byť pre návštevníka prínosom. Text musí byť jasný, stručný a zrozumiteľný (Čerovský – Záveský, 1989).

4 NÁVRH NÁUČNÉHO CHODNÍKA V OBCI HLADOVKA

Okres: Tvrdošín

Obec: Hladovka

Východiskový bod: Základná škola,

Cieľový bod: Kostol Nanebovzatia Panny Márie,

Dĺžka: 5,5 km,

Prevýšenie: 82 m,

Čas prechodu: 4 hodiny a 40 minút

Počet zastávok: 10

Náročnosť terénu: nenáročný

Navrhovaný náučný chodník (mapa 1) v obci Hladovka je určený pre verejnosť ponúkajúci množstvo užitočných informácií pre všetky vekové kategórie. Náučný chodník je možné využiť vo výchovno-vzdelávacom procese v rámci praktických cvičení, vychádzok do okolia, záujmového krúžku počas vyučovania geografie a biológie. Na každej zastávke náučného chodníka sa nachádza informačná tabuľa, ktorá ponúka stručný prehľad fyzickogeografickej či humánno geografickej charakteristiky.

Navrhnutý náučný chodník obsahuje desať zastávok, má dĺžku 5,5 kilometra a odhadovaný čas prechodu vrátane času stráveného na jednotlivých zastávkach je 4 hodiny a 40 minút. Prevýšenie na náučnom chodníku je 82 metrov.

Prvá zastávka sa nachádza pri základnej škole a predpokladaný čas strávený na mieste je 15 minút. Za ten čas budú mať žiaci výklad k danej problematike a následne si budú pomocou písacích potrieb vypracovávať pracovný list č. 1. Je tu aj tá možnosť, že pracovný list vyplnia na vyučovacej hodine po príchode z geografickej vychádzky. Návrh informačnej tabule sa nachádza v prílohe č. 1.

Druhá zastávka je situovaná za obcou na upätí Skorušinských vrchov. Od prvej zastávky je vzdialená 0,56 kilometra a čas presunu je 10 minút. Plánovaný čas, ktorý ostaneme na mieste kvôli výkladu a vypracovaniu pracovného listu č. 2 je 17 minút. Informačná tabuľa je v prílohe č. 2.

Tretia zastávka náučného chodníka sa od predchádzajúcej nachádza o 0,48 kilometra ďalej pri rieke Jelešňa a presun trvá približne 8 minút. Odhadovaný čas prežitý na zastávke je 15 minút. Navrhnutá informačná tabuľa leží v prílohe č. 3.

Následne o 0,29 kilometra (5 minút) sa vyskytuje štvrtá zastávka na lúke pod Kopanicami, kde strávime 20 minút rozprávaním a vypracovávaním pracovných listov č. 4. Žiaci si môžu informácie prečítať aj z informačnej tabule (príloha č. 4).

Piata zastávka situovaná v smrekovom lese je od štvrtej zastávky vzdialená 0,74 kilometra, čo predstavuje 12 minút pešej chôdze. Predpokladaný strávený čas pri charakterizovaní biogeografických pomerov a následným vyriešením úloh v pracovnom liste č. 5 je 18 minút. Návrh informačnej tabule je umiestnený v prílohe č. 5.

Šiesta zastávka leží o 0,49 kilometra (8 minút) ďalej na lúke na Kopanicach a má podobný charakter ako piata zastávka. Predbežná doba prežitia na mieste je 18 minút. Podrobné informácie o zastávke náučného chodníka nám poskytuje aj informačná tabuľa (príloha č. 6).

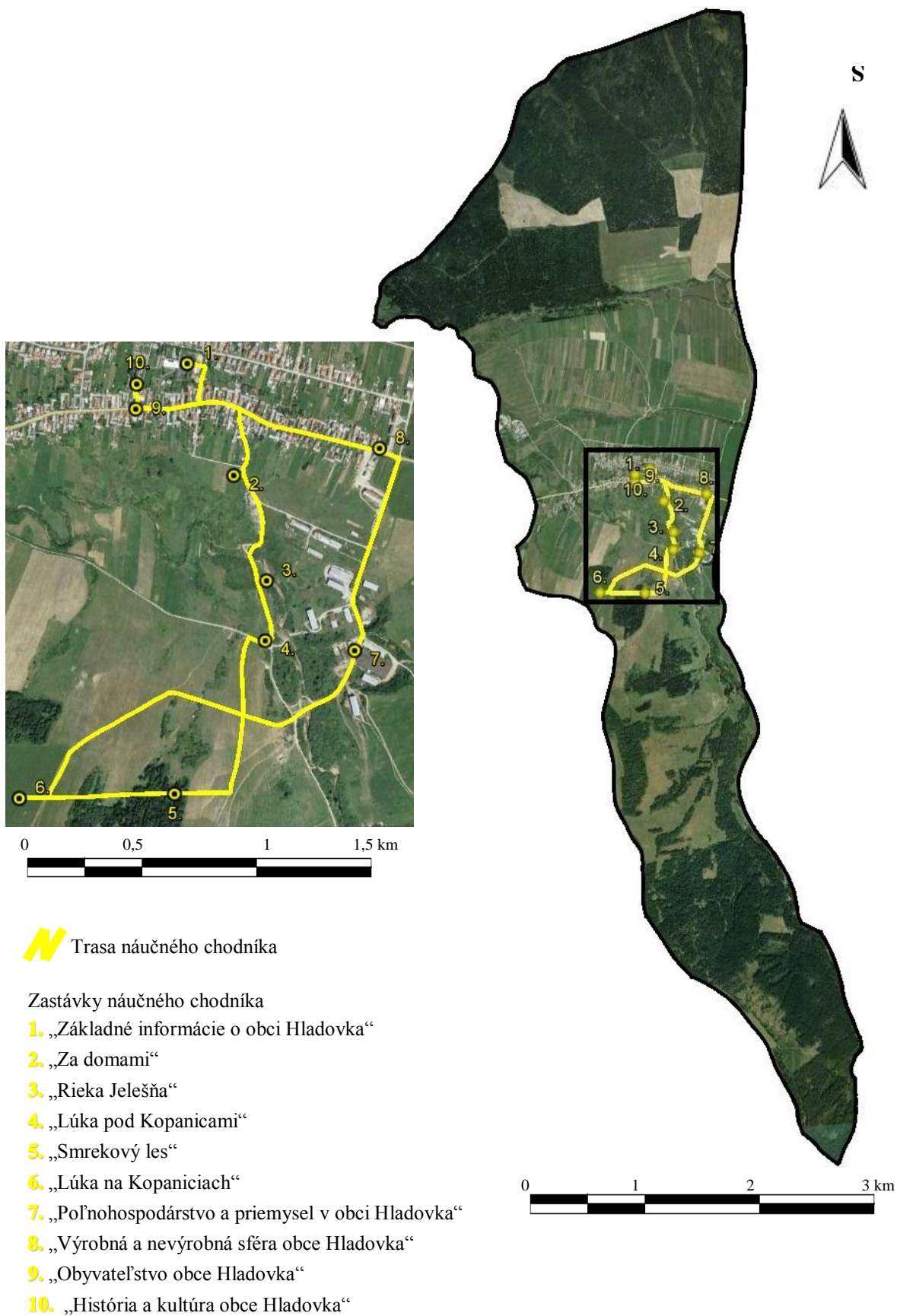
Pri poľnohospodárskom družstve vzdialenom 1,32 kilometra od predchádzajúcej zastávky leží siedma zastávka. Čas presunu je 20 minút a očakávaný čas tu strávený je 20 minút. Návrh informačnej tabule s nachádza v prílohe č. 7.

Ôsma zastávka sa vyskytuje na kraji intravilánu obce a od poľnohospodárskeho družstva je vzdialená 0,74 kilometra, čo predstavuje 12 minút pešej chôdze. Na vysvetlenie a vypracovanie pracovných listov č. 8 pomocou farebných pasteliek je vyhradených 20 minút času. K zastávke je vytvorená informačná tabuľa (príloha č. 8).

Deviata zastávka sa nachádza v centrálnej časti obce pri obecnom úrade a od predchádzajúcej zastávky je o 0,81 kilometra (13 minút) ďalej. Predpokladáme, že tu so žiakmi strávime 25 minút charakteristikou demogeografických pomerov a vyriešením úloh v pracovnom liste č. 9. Návrhnutá informačná tabuľa je umiestnená v prílohe č. 9.

Posledná desiata zastávka je situovaná iba o 0,07 kilometra ďalej, čo je len 2 minúty chôdze. Táto zastávka je umiestnená pri kostole, kde so žiakmi strávime približne 22 minút. Žiaci si na základe informačnej tabule (príloha č. 10) vypracujú pracovný list č. 10.

NÁVRH TRASY NÁUČNÉHO CHODNÍKA V OBCI HLADOVKA

4.1 Zastávky náučného chodníka

4.1.1 Prvá zastávka: „Základné informácie o obci Hladovka“

Cieľ: Všeobecno-geografické vymedzenie obce Hladovka.

Obec Hladovka je v rámci Žilinského kraja súčasťou okresu Tvrdošín. S obcou Vitanová susedí na západe, na severozápade s obcou Liesek, na východe s obcou Suchá Hora a severná časť je totožná so štátnou hranicou Poľska.

Obec má rozlohu 18,1 km² a patrí rozlohou aj počtom obyvateľov k menším obciam okresu. Počet obyvateľov k 01.01.2011 bol 992, z toho 487 žien a 505 mužov. Z okolitých obcí je rozlohou aj počtom obyvateľov najmenšia, keďže Liesek má rozlohu 30,9 km² a 2755 obyvateľov, Vitanová 45,8 km², 1292 obyvateľov a Suchá Hora má výmeru 21,9 km² a 1359 občanov (ŠÚ, 2012).

Obcou prechádza cesta II. triedy č. 520. Ide o medzinárodnú komunikáciu menšieho významu, prepájajúcu Slovensko s Poľskou republikou. Celková dĺžka miestnych komunikácií v obci je približne 4 km.

Stred obce leží v nadmorskej výške 756 m n. m. Najvyšším bodom v katastri je vrch Gavlíkovka, ktorá má nadmorskú výšku 950 m n. m. Naopak najnižšie položené miesto sa nachádza pri rieke Jelešňa v nadmorskej výške 646 m n. m.

Obcou preteká rieka Jelešňa, ktorá má dva väčšie pravostranné prítoky Tvorkov potok a Červený potok (Šikyňová, 2010).

4.1.2 Druhá zastávka: „Za domami“

Cieľ: Charakteristika obce z hľadiska geologického podložia a geomorfologického členenia Slovenskej republiky.

Podľa Vassa (1988) zasahujú do katastrálneho územia geologické celky Vnútrokarpatský paleogén a Vnútrohorské panvy a kotliny.

Z hľadiska geologickej stavby prevažnú časť územia tvorí flyš, ktorý zasahuje do katastra v juhozápadnej a južnej časti. Flyš vznikol striedaním ílovitých bridlíc, pieskovcov a zlepcov vo vrstvách rôznej hrúbky.

V druhej najväčšej oblasti na sever od rieky Jelešňa sa v tret'ohorách usadili nespevnené jemnozrné sedimenty – íly a hlíny s polohami pieskov alebo typických siltov, lokálne tiež tufitov alebo štrkov. Pozdĺž rieky sa v štvrt'ohorách usadili hlíny, menej štrky alebo piesky

a v severnej časti rašeliny, hnilokaly, jemnozrnné a piesčisté zeminy s vysokým obsahom organických látok.

Z geomorfologického hľadiska patrí územie obce Hladovka do Alpsko-Himalájskej sústavy k Vonkajším Západným Karpatom. Viac ako polovica katastra sa nachádza v celku Oravská kotlina, ktorá patrí medzi vysoko položené kotliny Slovenska a jej dno tvoria neogénne usadeniny (štrky, sivomodré íly s obsahom prachovej a piesčitej prímеси). Južná časť katastra leží v Skorušinských vrchoch v podcelku Oravická Magura. Geologické podložie Skorušinských vrchov je značne jednotvárne, kde prevláda flyš. Flyšové horniny vznikali v paleogénnom mori, predovšetkým z prínosového materiálu pobrežných častí a mali charakter pieskovcov až zlepcov z ílovcov až slieňov. V mnohonásobných sériách sa striedali a vytvárali typický flyš. Rôzna odolnosť flyšových hornín sa odrazila aj na tvaroch zemského povrchu, ktorý budujú. V oblastiach s prevahou pieskovcových vrstiev, ktoré sú odolnejšie, sú viazané mohutné horské chrbty, naopak tam kde majú prevahu ílovcové vrstvy nad pieskovcovými, sa vytvorili zníženiny, tzv. brázdy (Šikyňová, 2010).

4.1.3 Tretia zastávka: „Rieka Jelešňa“

Cieľ: Charakteristika obce Hladovka z klímageografického, hydrogeografického a biogeografického hľadiska.

Obec patrí do mierne chladnej klimatickej oblasti, ktorá je charakterizovaná studenou zimou s najnižšími teplotami v januári a naopak najvyššími v júli. Táto klíma ovplyvňuje vodný stav, prietok ako aj teplotu vody rieky Jelešňa. Zo zdrojov Slovenského hydrometeorologického ústavu sme zistili, že priemerná ročná teplota vzduchu je 6,3 °C. V januári je to 4,4 °C pod nulou a v júli 16,3 °C. Priemerná ročná teplota vody je 6,7 °C. V januári je priemerná teplota vody 0,4 °C a v júli to je 14,5 °C.

Vodný stav rieky ako aj jej prietok ovplyvňuje množstvo zrážok počas roka. Priemerné ročné množstvo zrážok, ktoré spadne vo forme snehu alebo dažďa je 828,3 mm. Najviac zrážok spadne v júli a to priemerne 163 mm, naopak najmenej zrážok v januári vo forme snehu a to len 31 mm. Toto množstvo zrážok sa odrazí vo vodnom stave a teda najnižší vodný stav rieky Jelešňa je v januári v priemere 11,6 cm, kde v júli je to 20,4 cm a v apríli keď sa topí sneh je absolútne maximálny vodný stav 26,2 cm. Priemerný ročný vodný stav rieky Jelešňa je 21,3 cm. Najväčší prietok vody je v marci a apríli, čo

predstavuje $1,42 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$ a najmenší v decembri čo činí priemerne $0,39 \text{ v m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$. Priemerný ročný prietok vody je $0,78 \text{ v m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$.

Rieka Jelešňa pramení v Skorušinských vrchoch v susednej obci Suchá Hora v nadmorskej výške 1080 m n. m. a ústi do Oravskej priehrady. Celková dĺžka toku od prameňa po ústie je 24 kilometrov a plocha povodia je $60,3 \text{ km}^2$. V obci Hladovka priberá sprava prvý väčší prítok Tvorkov potok, v nižšej časti vodného toku taktiež pravostranný prítok Červený potok. Potom tečie ako hraničný tok s obcami Vitanová a Liesek. Stredný a dolný tok rieky je chráneným areálom (CHA Jelešňa), kde je predmetom ochrany biotop vydry riečnej.

Tvorkov potok je pravostranným prítokom Jelešne a meria 5,2 km. Pramení v severovýchodnom výbežku Skorušinských vrchov na severozápadnom svahu Kraviarky (906 m n. m.) v nadmorskej výške 835 m n. m., neďaleko štátnej hranice s Poľskom. Najprv tečie severozápadným smerom, následne sa stáča na sever, vstupuje do Oravskej kotliny a preteká obcou Suchá Hora. Za obcou sa prechodne stáča na severozápad, potom pokračuje západným smerom a zo severu obteká obec Hladovka. Napokon sa stáča na juhozápad, preteká močaristým územím rašelinísk a západne od Hladovky ústi v nadmorskej výške približne 693 m n. m. do Jelešne (http://sk.wikipedia.org/wiki/Tvorkov_potok, 2012).

Červený potok je druhým väčším pravostranným prítokom Jelešne a jeho dĺžka je 3,8 km. Je to vodný tok v Oravskej kotline, vzniká sútokom niekoľkých zdrojnic vytekajúcich z rašelinísk na slovensko-poľskom pohraničí, severne od obce Suchá Hora v nadmorskej výške 755 m n. m. Tečie západným smerom, zľava priberá občasný prítok vznikajúci severne od Suchej Hory a následne pokračuje výraznejšie zvlneným korytom severne od obce Hladovka. Napokon sa stáča na juhozápad a severozápadne ústi v nadmorskej výške 679,3 m n. m. do Jelešne (http://sk.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cerven%C3%BD_potok_%28pr%C3%ADtokJele%C5%A1ne%29, 2012).

Stredný a dolný tok rieky Jelešňa je chráneným areálom (CHA Jelešňa) kde svojimi vzácnymi biotopmi poskytuje priestor pre ohrozené druhy živočíchov ako sú vydra riečna (*Lutra lutra*), hlaváč bieloplutvý (*Cottus gobio*), kunka žltobruchá (*Bombina variegata*), mlok karpatský (*Triturus montandoni*) a mihul'a riečna (*Eudontomyzon spp*). Okrem týchto živočíchov tu nachádzame aj živočíšne spoločenstvo brehov vôd, ktoré predstavuje živočíchov žijúcich v prechodnom pásme medzi vodou a súšou, pričom využíva vodné prostredie na hľadanie potravy alebo skrýšu. Typickými zástupcami stavovcov sú: kunec obyčajný (*Bombina bombina*), skokan zelený (*Rana esculenta*), skokan rapotavý (*Rana*

ridibunda), kačica divá (*Anas platyrhynchos*), rybárik obyčajný (*Alcedo atthis*), krysa vodná (*Arvicola terrestris*). Z nižších živočíchov sú charakteristické okrem komárov a múch hlavne vážky, podenky, pošvatky, potočníky a dvojkrídlovce. Živočíšne spoločenstvá potokov a riek sa odlišujú hlavne podľa toho, či je tok rýchly, s perejami a vysokým obsahom kyslíka, alebo s pomalším prúdením, čo je u nás obvykle na dolných tokoch. Zo stavovcov sú typickými zástupcami: pstruh potočný (*Salmo trutta morpha phario*) či pleskáč vysoký (*Abramis brama*) (Lauko, 2003).

4.1.4 Štvrtá zastávka: „Lúka pod Kopanicami“

Cieľ: Pedogeografická charakteristika obce Hladovka zameraná na pôdne typy a druhy.

Z pôdných typov sa v obci vyskytujú pseudoglej, kambizem, fluvizem a organozem. Z pôdných druhov sa tu nachádzajú hlinito-piesčitá pôda, piesčito-hlinitá a hlinitá pôda.

Najväčšie zastúpenie v obci má pôdny typ **kambizem**. Nachádza sa v celej južnej časti obce v geomorfologickom celku Skorušinské vrchy na flyšovom podloží. Dominantný pedogenetický proces pri vzniku kambizemí je sialitizácia, spojená s hnednutím od zlúčenín železa. Je to vnútro pôdne zvetrávanie minerálov. I keď kambizeme ležia v pásme premyvneho vodného režimu, nedochádza pri nich k ilimerizácii, ani podzolizácii. Je to preto, že pôdy obsahujú veľa skeletu, ktorý sa rozkladá, pričom sa uvoľňuje veľké množstvo zlúčenín železa, horčíka, vápnika a hliníka. Tieto inaktivujú kyslé humusové látky, stabilizujú humus, a tak bránia ilimerizácii i podzolizácii. V obci sa vyskytuje aj v subtype kambizem pseudoglejová (Lauko, 2003).

Z hľadiska poľnohospodárskej úrodnosti sa považujú za menej úrodné pôdy, nakoľko sa nachádzajú na zvetralinách pevných hornín, často obsahujú v celom profile kamene a štrk. Vyhovujú však podmienkam lesného hospodárstva. Sú vhodné aj pre pestovanie pšenice a jačmeňa.

Druhé značné zastúpenie v obci má **pseudoglej**, ktorá sa vyskytuje v severnej časti obce v Oravskej kotline na nepriepustnom alebo slabo priepustnom podklade na rašelinách, hnilokaloch, jemnozrnných a piesčistých zeminách s vysokým obsahom organických látok a na nespevnených predkvartérnych sedimentoch (Lauko, 2003).

Pseudogleje majú pomerne malú úrodnosť. Treba ich meliorovať a prevzdušňovať. Sú vhodnejšie pre les, lúky a pasienky. Z poľnohospodárskych plodín sú vhodné len na pestovanie ovsa a ďateliny lúčnej.

Na nive rieky Jelešňa sa vytvorila **fluvizem glejová** na holocénnych aluviálnych sedimentoch. Pôdotvorným procesom bolo hromadenie humusu, prerušované záplavami riek a sedimentáciou povodňového materiálu. V spodnej časti pôdneho profilu pôsobí glejový proces. Je to azonálna pôda (Lauko, 2003).

Na fluvizemiach sa pestujú obilniny, technické plodiny, okopaniny a krmoviny. Využívané sú aj ako lúky či pasienky.

Najmenšie lokálne zastúpenie v severnej časti má **organozem** v oblasti rašelinísk. Vzniká hromadením rašeliny vo vlhkom prostredí (Lauko, 2003).

Rašelinové pôdy nie sú vhodné na obhospodarovanie. Využíva sa na zlepšenie kvality pôd v záhradníctve.

Z pôdných druhov v obci nájdeme ľahké a stredne ťažké pôdy. Medzi ľahké pôdy patria **hlinito-piesčité pôdy**, ktoré sa vytvorili na kryštalických horninách a v obci majú najmenšie zastúpenie.

Z hľadiska poľnohospodárskeho využitia majú ľahké pôdy zlé fyzikálne vlastnosti. Sú veľmi vzdušné, ľahko nimi preniká voda, ktorá vyplavuje živiny. Pestujú sa na nich hlavne zemiaky, raž a krmoviny. Ich úrodnosť sa zvyšuje hnojením prirodzenými hnojivami, obsahujúcimi humus a organické látky (Lauko, 2003).

Na ostatnom území obce sa nachádzajú stredne ťažké pôdy, ktoré zahŕňajú **piesčito-hlinité a hlinité pôdy**. Vyskytujú sa na neogénnych štrkoch a piesčito-hlinitých aluviálnych náplavoch ako aj na flyšovom podloží. Hlinité pôdy sa viažu na hlinité aluviálne, proluviálne a nespevnené sedimenty.

Stredne ťažké pôdy majú najlepšie vlastnosti na obrábanie a pre úrodnosť. Sú primerane prevzdušnené a majú priaznivý vodný režim, ktorý umožňuje rastlinám čerpať živiny z pôdneho roztoku (Lauko, 2003).

4.1.5 Piata zastávka: „Smrekový les“

Ciel': Charakteristika smrekových lesov v obci Hladovka z fytogeografického a zoogeografického hľadiska.

Na celom území obce sú smrekové lesy s prímiesou jedle bielej. Napriek tomu, že obec Hladovka vzhľadom na nadmorskú výšku podľa Plesníka (1995, in Vanková, 2008) leží v dvojzóne listnatých opadavých lesov, v bukovej zóne horskej a flyšovej oblasti, buk sa na tomto území vôbec nevyskytuje. Je to spôsobené kotlinovým reliéfom, ktorý dlhšie

udržiava chladnejšiu klímu a tým spôsobuje vegetačnú inverziu, kde chladnomilnejšie druhy sa nachádzajú nižšie. Buk sa nevie prispôbiť týmto väčším teplotným zmenám a tak tento stupeň zanikol.

Smrek obyčajný (*Picea abies*) tvorí zväčša čisté porasty avšak na niektorých miestach existuje v spoločenstve s jedľou bielou (*Abies alba*) a smrekovcom opadavým (*Larix decidua*). Buk úplne chýba. Smrekový les býva svetlejší ako bukový, preto sa v jeho podraсте vyvinulo miestami i krovinaté poschodie. Reprezentujú ho hlavne: čučoriedka obyčajná (*Vaccinium myrtillus*), brusnica pravá (*Vaccinium vitis-idaea*) a zemolez čierny (*Lonicera nigra*). Rúbaniská zarastajú ostružinou malinovou (*Rubus idaeus*). Z bylín sú hojne zastúpené: smlz chlpkatý (*Calamagrostis villosa*), lipkavec okrúhlostý (*Galium rotundifolium*), papraď rozložená (*Dryopteris dilatata*), papradka samičia (*Athyrium filix-femina*), plavúň jedľovitý (*Lycopodium selago*), plavúň pučivý (*Lycopodium annotinum*). Vyskytuje sa tu i veľa machov ako napríklad lesklec vlnkatý (*Plagiothecium undulatum*) a veľa lišajníkov, napr.: *Cladonia*, *cetraria islandica* (Lauko, 2003).

Zo živočíchov sa tu nachádzajú: mlok karpatský (*Triturus montandoni*), vretenica obyčajná (*Vipera berus*), užovka stromová (*Elaphe longissima*), sýkorka chochlatá (*Parus cristatus*), sýkorka čiernohlavá (*Parus montanus*), drozd kolohrivý (*Turdus torquatus*), medveď hnedý (*Ursus arctos*), kuna hôrna (*Martes martes*), liška hrdzavá (*Vulpes vulpes*) či vlk obyčajný (*Canis lupus*). Okrem nápadných stavovcov žije v lesoch veľa nižších živočíchov, viažucich sa na pôdu, jej povrch, jednotlivé časti stromov a krov. V pôde a na jej povrchu žijú predovšetkým: dážďovka zemná (*Lumbricus terrestris*), slizniak karpatský (*Bielzia coeruleans*), slimák obyčajný (*Helix pomatia*), mravec lesný (*Formica rufa*), mravec bodavý (*Myrmica laevino-dis*). Na stromy, ich konáre, kôru a listy sa viažu druhy, ktoré sa nimi živia. Typickým zástupcom je lykožrút smrekový (*Ips typografus*) (Lauko, 2003).

Les tvorí 5 lesných vrstiev tzv. etáží. Najnižšia je koreňová vrstva, ktorú tvoria korene a rôzne baktérie. Nad ňou je machová vrstva obsahujúca rôzne druhy machov. Bylinná vrstva obsahuje lesné byliny a lesné plody. Zo živočíchov sú to mravec lesný, pavúky, dážďovky. Vyššie sa nachádza kerová vrstva, ktorú charakterizujú rôzne kry trniek, šípok, jelene a medvede. Najvyššia vrstva je stromová tvorená korunami ihličnatých stromov a živočíchmi d'ateľ, lykožrút či kukučka (<http://www.stacs.szm.com/etazee.htm>, 2012).

Les má veľký význam pre život človeka. Najdôležitejšia funkcia lesa je produkcia kyslíka. Medzi ďalšie úlohy lesa patrí regulácia teploty a vlhkosti vzduchu, znižovanie

vyparovania vody z pôdy, zvyšuje zásoby podzemnej vody, zabraňuje erózii, je zdrojom dreva, lesných plodov, liečivých rastlín, les plní aj estetickú či environmentálnu funkciu a tlmí hluk (http://www.stacs.szm.com/funkcie_lesa.htm, 2012).

Lesy nachádzajúce sa v obci Hladovka sú štátne lesy, ktoré obhospodaruje pozemkové spoločenstvo urbáru obce Hladovka. Ochrana lesa je zabezpečovaná Lesníckou ochranárskou službou v zmysle § 29 zákona č. 326/2005 Z. z. o lesoch. K úlohám Lesníckej ochranárskej služby vyplývajúcim z tohto zákona patrí kontrola plnenia povinností pri ochrane lesa a účinnosti vykonaných opatrení na zlepšenie zdravotného stavu lesa. Zabezpečuje monitorovanie zdravotného stavu lesa a výskytu škodlivých činiteľov, vypracováva prognózy vývoja škodlivých činiteľov a vydáva signalizačné správy. Plní úlohy rastlinno-lekárskej starostlivosti na úseku lesného hospodárstva podľa zákona č. 193/2005 Z. z. o rastlinno-lekárskej starostlivosti, vykonáva expertízu, poradenskú a vzdelávaciu činnosť, posudzuje projekty so zameraním na ochranu lesa, ukladá opatrenia na odstránenie nedostatkov a poskytuje údaje na tvorbu informačného systému (http://www.forestportal.sk/forestportal/lesne_hospodarstvo/hul/ochrana_lesov/ochrana_lesov.html, 2012).

Zásady správania v lese:

- pohybovať sa po lesných chodníkoch,
- nepohybovať sa na bicykli,
- správať sa ticho,
- netrhať a nepoškodzovať rastliny,
- nechytať, nezabíjať a neplašiť zvieratá,
- nefajčiť,
- nezakladať oheň v lese ani v jeho blízkosti,
- neodhadzovať odpadky.

4.1.6 Šiesta zastávka: „Lúka na Kopaniciach“

Cieľ: Charakteristika lúk a pasienok obce Hladovka z fytogeografického a zoogeografického hľadiska.

V blízkosti smrekového lesa sa nachádza lúka na Kopaniciach. Vegetačné obdobie v obci Hladovka je podstatne kratšie ako na južnom Slovensku, preto sa tieto lúky kosia iba raz za rok. Z typických druhov sa tu nachádza alchemilka obyčajná (*Alchemilla vulgaris*), púpava lekárska (*Taraxacum officinale*), veronika lekárska (*Veronica officinalis*), rebríček obyčajný (*Achillea millefolium* L.), bedrovník väčší (*Pinpinella major*), ľubovník škvrnitý (*Hypericum maculatum*), margaréta biela (*Leucanthemum vulgare*), zvonček konáristý (*Campanula patula*). Z lúčnych tráv sú typickými zástupcami lipnica lúčna (*Poa pratensis*), kostrava červená (*Festuca rubra*), timotejka lúčna (*Phleum pratense*) či reznáčka laločnatá (*Dactylis glomerata*). Trávnaté spoločenstvá sú úkrytom mnohých živočíchov. Charakteristický je lúčny hmyz motýle, kobylky, svrčky, modlivka zelená (*Mantis religiosa*) (Lukniš, 1972).

Lúky a pasienky v obci zaberajú plochu 186 ha (OÚ Hladovka, 2012), ktoré obhospodaruje predovšetkým poľnohospodárske družstvo.

Význam lúk a pasienok nespočíva len v poskytovaní zdroja krmovínovej základne pre hospodárske zvieratá, ale aj v krajínovom a ekologickom význame. Menej dostupné plochy trávnych porastov sa už v minulosti využívali ako pasienky. Slúžili na priamu konzumáciu trávnej hmoty pre rôzne kategórie hospodárskych zvierat. Bol to najlacnejší spôsob využívania porastov s minimálnymi energetickými nákladmi. Žiaľ, v súčasnom období poklesu stavov hospodárskych zvierat sme svedkami postupnej degradácie či zhoršovania sa stavu pasienkov (Gáborčík, 2005).

Väčšina lúk a pasienok sa vytvorila odlesňovaním či pravidelným pasením a kosením. Zvieratá spásali porasty, súčasne ich hnojili a utláčali a tým ich chránili pred zarastaním drevinami.

4.1.7 Siedma zastávka: „Poľnohospodárstvo a priemysel v obci Hladovka“

Cieľ: Charakteristika poľnohospodárstva a priemyselnej výroby v obci Hladovka.

Živočíšna výroba má v obci väčší význam ako rastlinná, pretože klimatické podmienky nedovoľujú veľkému rozvoju rastlinnej výroby. Lúky a pasienky predstavujú nenahraditeľný zdroj krmiva pre hospodárske zvieratá. Je to najlacnejší spôsob využívania trvalých trávnych porastov s minimálnymi energetickými a pracovnými nákladmi. Z hospodárskych zvierat sa v obci chová najmä hovädzí dobytok, ošípané a ovce.

Pre obce Hladovka a Suchá Hora bolo 31. júla 1976 založené spoločné Jednotné roľnícke družstvo. V rokoch 1992 – 1993 prešlo JRD viacerými prevratmi a hromadným prepúšťaním zamestnancov. Počas zmien Poľnohospodárske družstvo vrátilo pôdu občanom, ktorí o ňu požiadali. V súčasnosti v obci hospodári najmä poľnohospodárske družstvo ale aj drobný podnikatelia a samostatne hospodáriaci roľníci. Pestujú sa predovšetkým zemiaky, ovos a jačmeň a pomerne v menšom množstve sa pestuje pšenica a kukurica (Šikyňová, 2010).

Podiel poľnohospodárskej pôdy z celkovej rozlohy obce je až 51,4 % čo predstavuje 931 ha. Druhou významnou zložkou sú lesy, ktoré zaberajú plochu až 760 ha (42 %) a nachádzajú sa prevažne v južnej a severnej časti obce. Vodná plocha je 11 ha (0,6 %), zastavaná plocha sa nachádza v centrálnej časti obce a zaberá plochu 73 ha (4,0 %) a zvyšných 35 ha (1,9 %) je nevyužívaná pôda.

V minulosti v obci vôbec neexistovala remeselná výroba. Môžeme hovoriť len o akejsi ľudovej domácej tvorbe. Príčiny spočívali aj v izolovanosti obce od stredísk trhov a v slabej kúpnej sile poľnohospodárskeho obyvateľstva. Z odvetví ľudovej remeselnej výroby malo väčší význam iba plátenníctvo.

V súčasnosti v obci pôsobia živnostníci, ktorí sa venujú rôznym odvetviám. Sú to predovšetkým muži zameriavajúci sa na stavebné práce. Sedem mužov sa zaoberá stolárstvom, päť sa venuje píleniu a hobľovaniu dreva. Osem živnostníkov poskytuje služby veľkoobchodu a maloobchodu. Ubytovanie v súkromí prevádzkujú traja ľudia a štyri ženy sa venujú účtovníctvu. Podnik Maslák poskytuje zamestnanie šiestim mužom a zaoberá ťažbou dreva, pílením, hobľovaním a impregnovaním dreva. Dvaja muži sa venujú opravám motorových vozidiel (Živnostenský register, 2012).

Zvyšok ekonomicky aktívneho obyvateľstva dochádza za prácou do Trstenej, Tvrdošína, Nižnej, Námestova ale aj do zahraničia.

4.1.8 *Ôsma zastávka: „Výrobná a nevýrobná sféra obce Hladovka“*

Ciel': Charakteristika výrobnjej a nevýrobnjej sféry v obci Hladovka.

Výrobná a nevýrobná sféra zahŕňa odvetvia, ktoré zabezpečujú základné podmienky pre rozvoj ľudských aktivít alebo, že je to súhrn zariadení a inštitúcií, ktoré vytvárajú potrebné predpoklady pre celkové pôsobenie a rozvoj ekonomiky, najmä jej výrobnjej sféry.

Štatistický úrad SR v roku 2008 vytvoril klasifikáciu ekonomických aktivít SK NACE. Podľa tejto klasifikácie do výrobnjej sféry patria: pestovanie obilnín, chov hospodárskych zvierat, ktoré patria do poľnohospodárskej výroby a sú zastúpené poľnohospodárskym družstvom. Do priemyselnej výroby patria ekonomické aktivity: ťažba dreva, pilovanie a hobľovanie dreva, výroba dosiek a drevených panelov, ktoré sa vykonávajú v podniku Maslák. Stolárske práce sa vykonávajú v stolárskej dielni situovanej na vedľajšej ulici na začiatku obce.

Nevýrobná sféra zahŕňa rôzne športové, kultúrne, vzdelávacie, stravovacie ako aj ubytovacie zariadenia, maloobchodnú sieť, služby a zariadenia verejnej správy.

Športové, zábavné a rekreačné činnosti zabezpečujú v obci dve ihriská nachádzajúce sa na začiatku a v strede obce. Všetky dôležité zariadenia zabezpečujúce fungovanie a poriadok v obci Hladovka sú situované v centrálnej oblasti obce. Činnosti cirkevných organizácií zastupujú farský úrad a kostol ležiace v tesnej blízkosti vzdelávacích zariadení a to zariadení predškolského a základného školstva. Zariadenie školského stravovania je súčasťou materskej školy. Služby pohostinstva zabezpečuje pohostinstvo u Seka. Turistické a iné krátkodobé ubytovanie prevádzkujú traja obyvatelia. Protipožiarnu ochranu zaisťuje dobrovoľný hasičský zbor, ktorý má základňu v budove obecného úradu, ktorý patrí medzi zariadenia verejnej správy. Ostatné osobné služby reprezentuje kadernický salón. Najviac zastúpená je maloobchodná sieť zahŕňajúca maloobchod s potravinami, nápojmi a tabakom a maloobchod s ostatným tovarom pre domácnosť. V obci sa nachádza aj maloobchodná predajňa s odevmi. Opravou a údržbou motorových vozidiel sa zaoberajú dvaja podnikatelia vlastníaci autoservis (<http://www.statistics.sk/pls/wregis/ciselniky?kc=5205>, 2012).

4.1.9 *Deviata zastávka: „Obyvateľstvo obce Hladovka“*

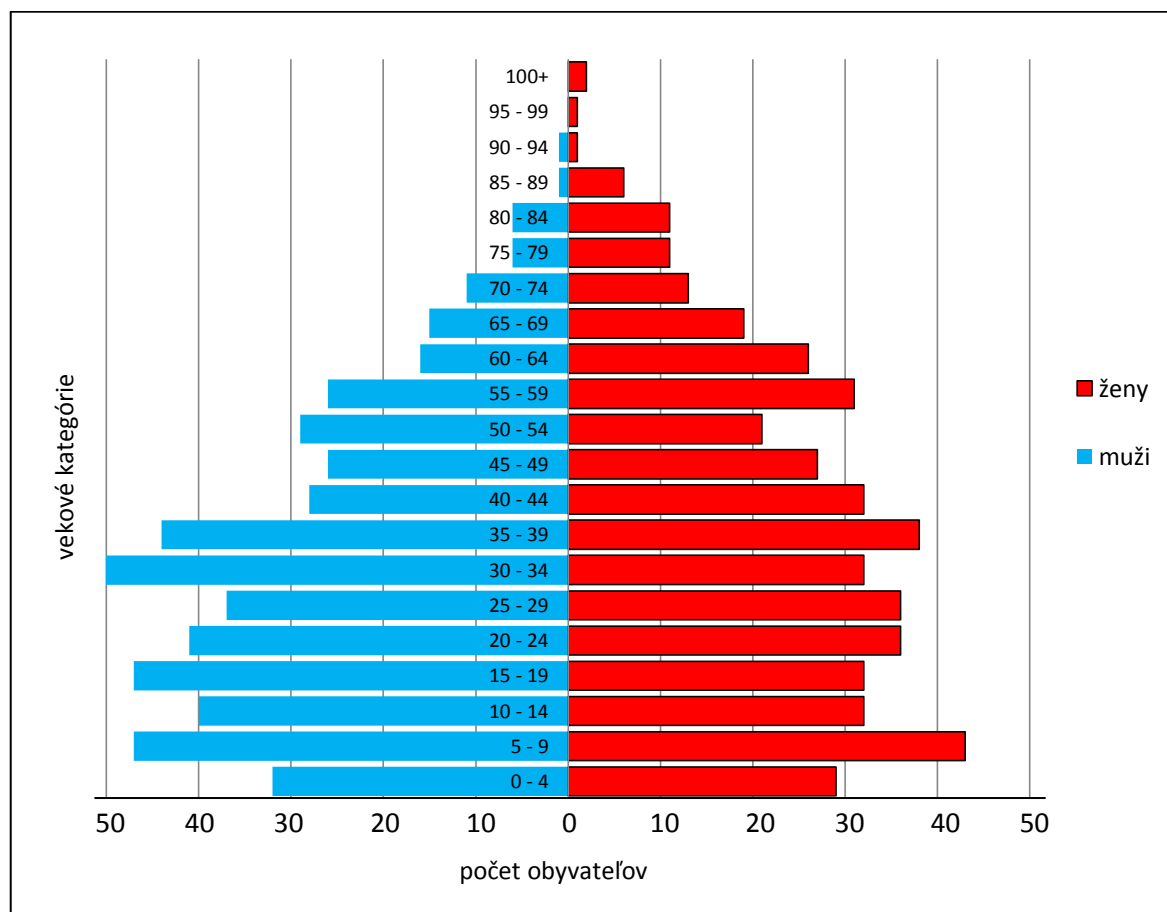
Cieľ: Charakteristika obce Hladovka z demogeografického hľadiska.

V obci bol k 01.01.2011 počet obyvateľov 992. Z toho mužov bolo 505, čo predstavuje 51 % a počet žien bol 487, čo je 49 % (ŠÚ, 2012). Hustota zaľudnenia je 54 obyvateľov na km², čím sa radí k stredne veľkým obciam okresu. Z okolitých obcí má druhé najmenšie zaľudnenie obyvateľov na km². Priemerný prirodzený prírastok v obci za posledných desať rokov je 8 ‰. V porovnaní s okresom Tvrdošín (4,5 ‰) a so Žilinským

krajom (1,2 %) má obec Hladovka z hľadiska prirodzeného prírastku významné postavenie.

Z hľadiska produktivity obyvateľstva najpočetnejšiu skupinu tvoria obyvatelia v produktívnom veku (15 – 59 rokov) až 59,3 %. Oproti tomu najmenšiu skupinu tvoria obyvatelia v poproduktívnom veku (18 %). Čo sa týka vekovej štruktúry obyvateľstva najväčšiu skupinu tvoria obyvatelia vo vekovej kategórii 25 – 29 rokov (graf 1).

Graf 1 Veková štruktúra obyvateľstva obce Hladovka (2008)

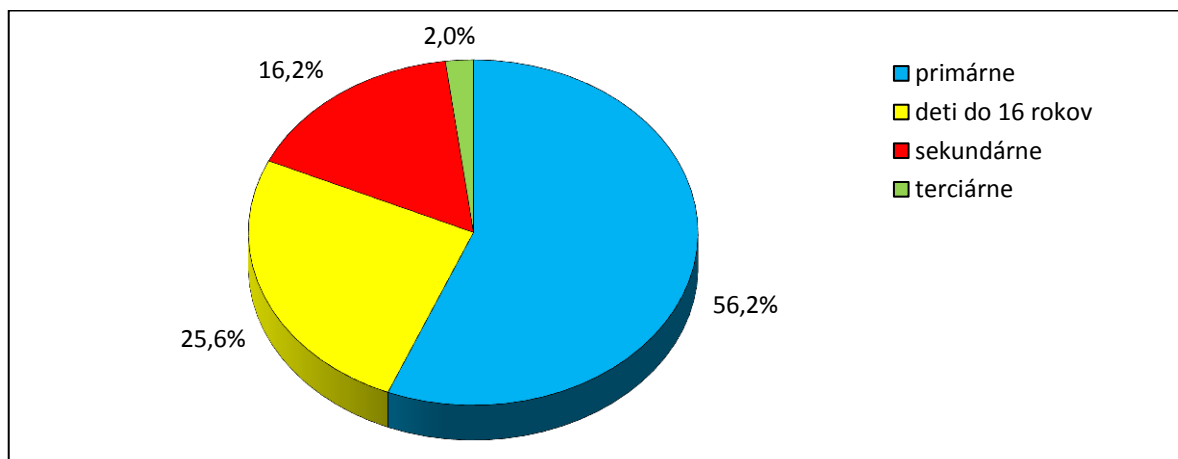
Zdroj: Štatistický úrad Žilina, 2012

Veková štruktúra obyvateľov obce Hladovka v roku 2008 reprezentuje regresívny typ vekovej pyramídy, ktorá má zúženú základňu a je charakteristická aj pre populáciu Slovenska. Priemerný vek obyvateľov Hladovky je 34,7 rokov, kde priemerný vek mužov predstavuje 32,5 rokov a priemerný vek žien je 37 rokov (ŠÚ, 2012).

Podľa sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2001 (ŠÚ, 2012) sme zistili, že podľa vzdelanostnej štruktúry je nadpolovičná väčšina obyvateľov v obci iba s primárnym (základné, učňovské bez maturity) vzdelaním, ich počet bol 520 (56,2 %). Sú to prevažne

staršie osoby, nakoľko v minulosti nebola možnosť dosiahnutia vyššieho vzdelania. Veľkú skupinu tvoria deti do 16 rokov, ktorá predstavuje 25,6 % obyvateľov. Sekundárne vzdelanie (stredné učňovské s maturitou, stredné odborné s maturitou, stredné všeobecné) má 16,2 % obyvateľov. Najmenšiu, ale pomaly rastúcu skupinu tvoria občania s terciárnym (vysokoškolským) vzdelaním, čo predstavuje 2 % (graf 2).

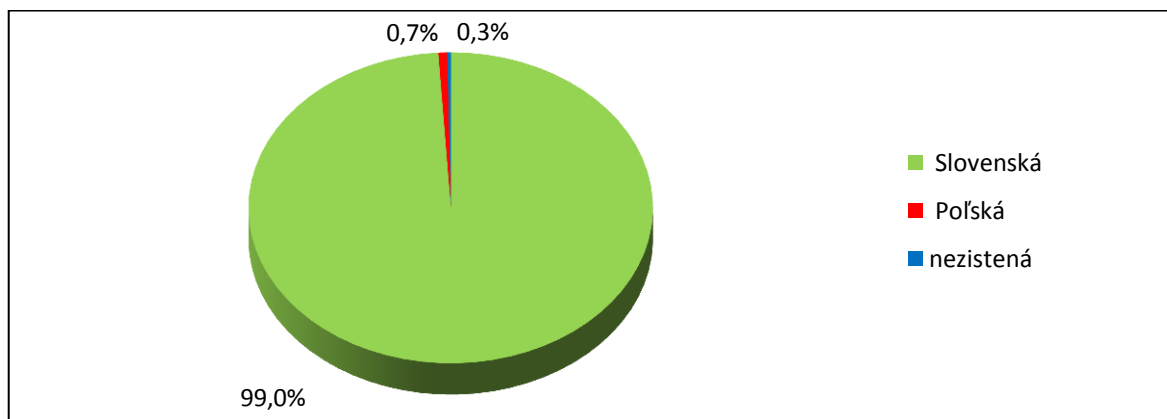
Graf 2 Vzdelanostná štruktúra obyvateľstva obce Hladovka (2001)

Zdroj: Štatistický úrad Žilina, 2012

Zloženie obyvateľstva v obci Hladovka z hľadiska národnostnej a náboženskej štruktúry je takmer homogénne. Z grafu 3 vidíme, že podľa sčítania obyvateľov, domov a bytov z roku 2001 malo slovenskú národnosť 99,0 % obyvateľov a poľskú národnosť malo 6 občanov (0,7 %). U 0,3 % občanov národnosť nebola zistená (ŠÚ, 2012).

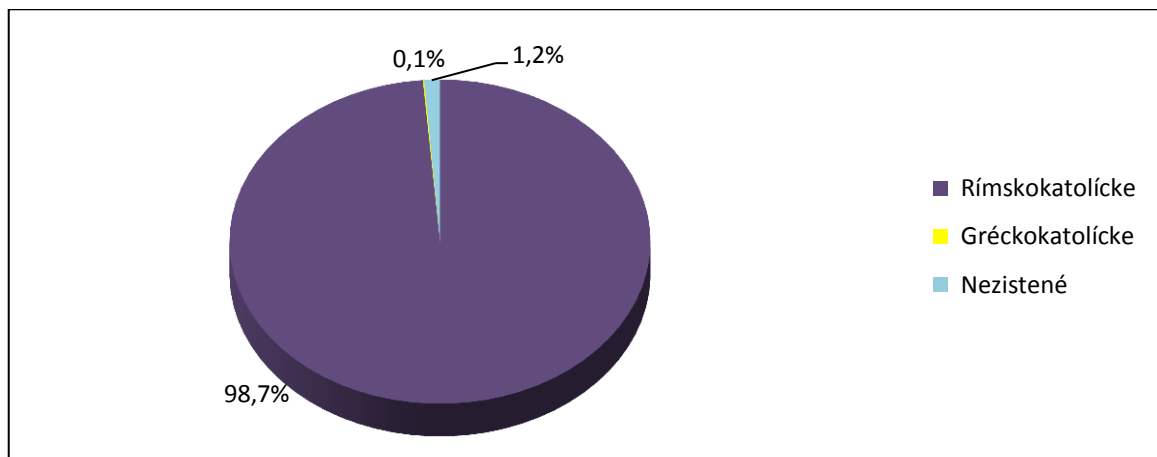
Graf 3 Národnostná štruktúra obyvateľov obce Hladovka

Zdroj: Štatistický úrad Žilina, 2012

Z grafu 4 vidíme, že rímskokatolícke vierovyznaniu malo podľa sčítania domov a bytov z roku 2001 až 98,7 %, čo je v absolútnej hodnote 911 obyvateľov. Gréckokatolícke náboženstvo vyznáva 0,1 % obyvateľov a u 1,2 % občanov vierovyznanie nebolo zistené (ŠÚ, 2012).

Graf 4 Náboženská štruktúra obyvateľov obce Hladovka

Zdroj: Štatistický úrad Žilina, 2012

Podľa posledného sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2001 (ŠÚ, 2012) v obci žilo 443 ekonomicky aktívnych obyvateľov. Tento počet predstavoval 47,9 % z celkového počtu obyvateľov, pričom ekonomicky aktívnych mužov bolo 234 (52,8 %) a ekonomicky aktívnych žien 209 (47,2 %). Najväčší podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva pracovalo v priemyselnej zóne 106 obyvateľov, čo predstavuje 23,9 % z celkového počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva. Druhým významným odvetvím zamestnávajúcim 16 % obyvateľstva je stavebníctvo. Ďalšou dôležitou sférou je poľnohospodárstvo, poľovníctvo a súvisiace služby. Nepriaznivým znakom ekonomickej aktivity je počet nezamestnaných. Miera nezamestnanosti v Hladovke v roku 2008 bola 6,7 %.

4.1.10 Desiata zastávka: „História a kultúra obce Hladovka“

Cieľ: Charakteristika obce Hladovka z hľadiska historického vývoja, erbu a vlajky a samotných kultúrnych pamiatok a podujatí

História obce

Obec bola založená v roku 1590 a jej pôvodné meno bolo Jelešnia. Pomenovanie dostala podľa názvu potoka, pri ktorom vznikla. Názov obce bol pomad'arčený zámockými pisármi na Illésnu, podľa maďarského označenia naturálnych dávok poddaných. Obyvatelia však aj napriek tomu používali názov Hladovka, čo bolo protikladom Illésnej. Názov vznikol z priezviska prvého šoltýsa, ktorý sa volal Krištof Hlad z Nižnej. V roku 1598 Illesna ako súčasť Oravského hradu patrila medzi valašské osady založené v lesoch. Juraj Thurzo v roku 1608 rozhodol, aby šoltýs osady vyberal od prechádzajúcich po ceste mýto. V tom čase osada nemala žiadne polia preto sa daň platila od jedného domu.

V rokoch 1624 - 1626 tu žilo približne 90 ľudí. O 33 rokov neskôr v roku 1659 tu už žije 271 katolíkov a 152 evanjelikov, čo predstavuje 423 ľudí. V tomto roku boli aj stanovené hranice medzi obcami Hladovka a Suchá Hora. V 17. storočí počas kuruckých vojen v dôsledku biedy veľká časť obyvateľstva emigrovala.

Za bránenie hraníc proti poľským zbojníkom z obcí Witow, Chocholów, Podcervone a Pekelník oravské panstvo udelilo Hladovke a Suchej Hore v roku 1713 právo „večitej pastvy v Boroch“. V roku 1715 žilo v obci iba 130 obyvateľov.

Hladovka bola významná svojim plátenníctvom a mlynom od roku 1837. Ako poddanská obec bola Hladovka až do roku 1848. Podľa sčítania obyvateľov v roku 1870 bolo v obci 137 domov a 613 ľudí. Do roku 1918 patrila obec k Uhorsku, potom do Československej republiky. Na základe plebiscitu boli obce Hladovka a Suchá Hora v roku 1920 pridelené k Poľsku (do roku 1921). Druhé pripojenie obce k Poľskej republike bolo od 13.11.1938 až do 1.9.1939 (Šikyňová, 2010).

Erb obce v súčasnosti má podobu: v modrom štíte troma zlatými hviezdami prevýšený a po bokoch dvoma zlatými hviezdami sprevádzaný svätý Ján Nepomucký v zlatom birete, v zlato-striebornom odeve, v pravici pred sebou držiaci zlatý kríž so strieborným korpusom, v ľavici so zlatou palmovou ratolesťou (obr 4).

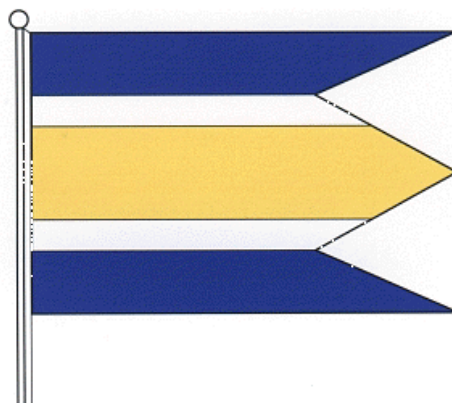
Vlajka obce (obr. 5) pozostáva z piatich pozdĺžnych pruhov vo farbách modrej (2/9), bielej (1/9), žltej (3/9), bielej (1/9) a modrej (2/9). Vlajka má pomer strán 2:3 a ukončená je tromi cípmi siahajúcimi do tretiny jej listu (Golvoň, 2010).

Obr. 4 Erb obce Hladovka

Zdroj: Obecný úrad Hladovka, 2012

Obr. 5 Vlajka obce Hladovka

Zdroj: Obecný úrad Hladovka, 2012

Kultúra

Rímskokatolícky kostol Nanebovzatia Panny Márie z roku 1808 bol postavený na mieste dreveného kostolíka, ktorý odkúpila obec Liptovské Huty. Oltár a kazateľnica sú pôvodné. Pozoruhodné sú fresky Hanulu na klenbe kostola a vitráž Hložníka nad bočným oltárom. Na stĺpe v strede obce je umiestnená pieskovcová socha sv. Floriána z 18. storočia.

Pre spoločenské a kultúrne podujatia slúži kultúrny dom. Pôsobí tu aj dievčenská country skupina Daily.

V posledných rokoch máva detský folklórny súbor Goral v priemere okolo 50 členov - žiakov 5. - 9. ročníka ZŠ. V posledných rokoch sa súbor svojim divákom najčastejšie predstavoval v programoch **Svadobné obrázky**, **Vynášanie Moreny** a **Goralskými spevmi a tancami**. Program je poväčšine koncipovaný tak, aby si jeho členovia osvojili a pomohli zachovať čo najviac z kultúrneho dedičstva svojich otcov - čo najviac piesní a tancov (Šikyňová, 2010).

5 NÁVRH PRACOVNÝCH LISTOV PRE ŽIAKOV ZÁKLADNEJ ŠKOLY

PRACOVNÝ LIST č. 1

1. Napíš 5 rozdielov medzi mestom a dedinou.

MESTO	DEDINA

2. K svetovým stranám prirad' obec s ktorou Hladovka susedí.

Východ -

Západ -

Sever -

Severozápad -

3. Odpovedz na otázky:

- a) Súčasťou akého okresu a akého kraja je obec Hladovka?

.....

- b) Cesta akej triedy prechádza obcou Hladovka?

.....

c) Aký je najvyšší vrch obce Hladovka a aká je jeho nadmorská výška?

.....

d) Kde sa nachádza najnižšie položené miesto v obci Hladovka a akú má nadmorskú výšku?

.....

e) Aké je prevýšenie v obci Hladovka?

.....

VYPRACOVANÝ PRACOVNÝ LIST č. 1

1. Napíš 5 rozdielov medzi mestom a dedinou.

MESTO	DEDINA
- viacposchodové domy	- rodinné domy
- zdravotnícke zariadenia	- minimum zdravotníckych zariadení
- väčšia hustota obyvateľov	- menšia hustota obyvateľov
- zábavné zariadenia, kino	- takmer žiadne zábavné zariadenia
- rôzne úrady (pošta, úrad práce,...)	- takmer žiadne úrady

2. K svetovým stranám priradi obec s ktorou Hladovka susedí.

Východ – **Suchá Hora**

Západ – **Vitanová**

Sever – **Poľsko**

Severozápad – **Liesek**

3. Odpovedz na otázky:

- a) Súčasťou akého okresu a akého kraja je obec Hladovka?

Okres Tvrdošín, Žilinský kraj

- b) Cesta akej triedy prechádza obcou Hladovka?

Cesta druhej triedy č. 520

- c) Aký je najvyšší vrch obce Hladovka a aká je jeho nadmorská výška?

Gavlíkovka, 950 m n. m.

- d) Kde sa nachádza najnižšie položené miesto v obci Hladovka a akú má nadmorskú výšku?

Pri rieke Jelešňa, 646 m n. m.

- e) Aké je prevýšenie v obci Hladovka?

Prevýšenie v obci je 304 metrov.

PRACOVNÝ LIST č. 2

1. Ktoré dva geomorfologické celky tvoria územie obce Hladovka?

.....,

2. Čím je tvorený flyš?

.....

3. Sú nasledujúce výroky pravdivé alebo nepravdivé? Zakružkuj P za pravdivými alebo N za nepravdivými výroky.

a) Obec Hladovka je súčasťou Vonkajších Západných Karpát. P N

b) Flyšové podložie tvorí severnú časť obce Hladovka. P N

c) Územie obce tvoria geomorfologické jednotky Oravská kotlina a Oravská Magura. P N

d) Oravská kotlina je tvorená štrkami a ílmi s obsahom prachovej a piesčitej prímеси. P N

VYPRACOVANÝ PRACOVNÝ LIST č. 2

1. Ktoré dva geomorfologické celky tvoria územie obce Hladovka?

Oravská kotlina, Skorušinské vrchy

2. Čím je tvorený flyš?

Flyš je tvorený striedaním ílovitých bridlíc, pieskovcov a zlepencov

3. Sú nasledujúce výroky pravdivé alebo nepravdivé? Zakrúžkuj P za pravdivými alebo N za nepravdivými výroky.

a) Obec Hladovka je súčasťou Vonkajších Západných Karpát.

P N

b) Flyšové podložie tvorí severnú časť obce Hladovka.

P N

c) Územie obce tvoria geomorfologické jednotky Oravská kotlina a Oravská Magura.

P N

d) Oravská kotlina je tvorená štrkmi a ílmi s obsahom prachovej a piesčitej prímеси.

P N

PRACOVNÝ LIST č. 3

1. Vytvor usporiadané trojice v tvare:

kalendárny mesiac – teplota – priemerné množstvo zrážok (napr. 1 – E – b)

1 január	A 20 °C	a 86 mm
2 apríl	B -5 °C	b 168 mm
3 máj	C 26 °C	c 25 mm
4 júl	D 8 °C	d 64 mm
5 október	E 4 °C	e 55 mm

Odpovede: – –
..... – –
..... – –
..... – –
..... – –

2. Je Jelešňa prítokom nejakej rieky? Do akej priehrady sa vlieva Jelešňa?

.....

3. Urč aký typ prítoku má rieka Jelešňa (pravostranný/ľavostranný).

Tvorkov potok -

Červený potok -

4. Do textu správne doplňte slová:

chránený, vydry, skokan, Natura, mlok, živočíšne, riečnej, obyčajný, komáre, areál, kunka, spoločenstvo

Rieka Jelešňa je (CHA Jelešňa). Predmetom jej ochrany je ochrana biotopu Je súčasťou európskej siete chránených území 2000. Žijú tu aj vzácne a ohrozené druhy ako žltobruchá či karpatský. Nachádzame tu aj brehov vôd, ktoré predstavuje živočíchov žijúcich v prechodnom pásme medzi vodou a súšou, pričom využíva vodné prostredie na hľadanie potravy alebo skrýšu. Typickými zástupcami sú napríklad kunec či zelený. Z nižších živočíchov sú charakteristické, vážky a dvojkrídlovce.

VYPRACOVANÝ PRACOVNÝ LIST č. 3

1. Vytvor usporiadané trojice v tvare:

kalendárny mesiac – teplota – priemerné množstvo zrážok (napr. 1 – E – b)

1	január	A	20 °C	a	86 mm
2	apríl	B	-5 °C	b	168 mm
3	máj	C	26 °C	c	25 mm
4	júl	D	8 °C	d	64 mm
5	október	E	4 °C	e	55 mm

Odpovede: 1 – B – c

2 – E – a

3 – A – e

4 – C – b

5 – D – d

2. Je Jelešňa prítokom nejakej rieky? Do akej priehrady sa vlieva Jelešňa?

Jelešňa nie je prítokom inej rieky a vlieva sa do Oravskej priehrady-

3. Urč aký typ prítoku má rieka Jelešňa (pravostranný/ľavostranný).

Tvorkov potok – **pravostranný**

Červený potok – **pravostranný**

4. Do textu správne doplňte slová:

chránený, vydry, skokan, Natura, mlok, živočíšne, riečnej, obyčajný, komáre, areál, kunka, spoločenstvo

Rieka Jelešňa je **chránený** **areál** (CHA Jelešňa). Predmetom jej ochrany je ochrana biotopu **vydry** **riečnej**. Je súčasťou európskej siete chránených území **Natura** 2000. Žijú tu aj vzácne a ohrozené druhy ako **kunka** žltobruchá či **mlok** karpatský. Nachádzame tu aj **živočíšne spoločenstvo** brehov vôd, ktoré predstavuje živočíchov žijúcich v prechodnom pásme medzi vodou a súšou, pričom využíva vodné prostredie na hľadanie potravy alebo skrýšu. Typickými zástupcami sú napríklad kunec **obyčajný** či **skokan** zelený. Z nižších živočíchov sú charakteristické **komáre**, vážky a dvojkrídlovce.

PRACOVNÝ LIST č.4

1. Na vyznačené miesto z poprehadzovaných písmen utvor názov pôdnej jednotky a urč, či sa jedná o pôdny typ alebo pôdny druh.

	<i>Názov pôdy</i>	<i>Pôdny typ / druh</i>
zemnoorga	–	–
dogpseulej	–	–
nitohli-čitápies	–	–
zembikam	–	–
tánihli	–	–
vifluzem	–	–

2. Doplň:

Ľudia pôdu využívajú na

.....

Čím je možné úrodnosť pôdy zvýšiť?

.....

3. Aké pôdne druhy nachádzajúce sa v obci Hladovka patria medzi ľahké a stredne ťažké pôdy?

Ľahké pôdy –

Stredne ťažké pôdy –

VYPRACOVANÝ PRACOVNÝ LIST č.4

1. Na vyznačené miesto z poprehadzovaných písmen utvor názov pôdnej jednotky a urč, či sa jedná o pôdny typ alebo pôdny druh.

	<i>Názov pôdy</i>	<i>Pôdny typ / druh</i>
zemnoorga	– organozem	– pôdny typ
dogpseulej	– pseudoglej	– pôdny typ
nitohli-čítápies	– hlinitopiesčítá	– pôdny druh
zembikam	– kambizem	– pôdny typ
tánihli	– hlinitá	– pôdny druh
vifluzem	– fluvizem	– pôdny typ

2. Doplň:

Ľudia pôdu využívajú na: **poľnohospodárstvo, na pestovanie zemiakov, pšenice, jačmeňa, kukurice**

Čím je možné úrodnosť pôdy zvýšiť?

Úrodnosť pôdy môžeme zvýšiť hnojením ako aj prevzdušňovaním pôdy.

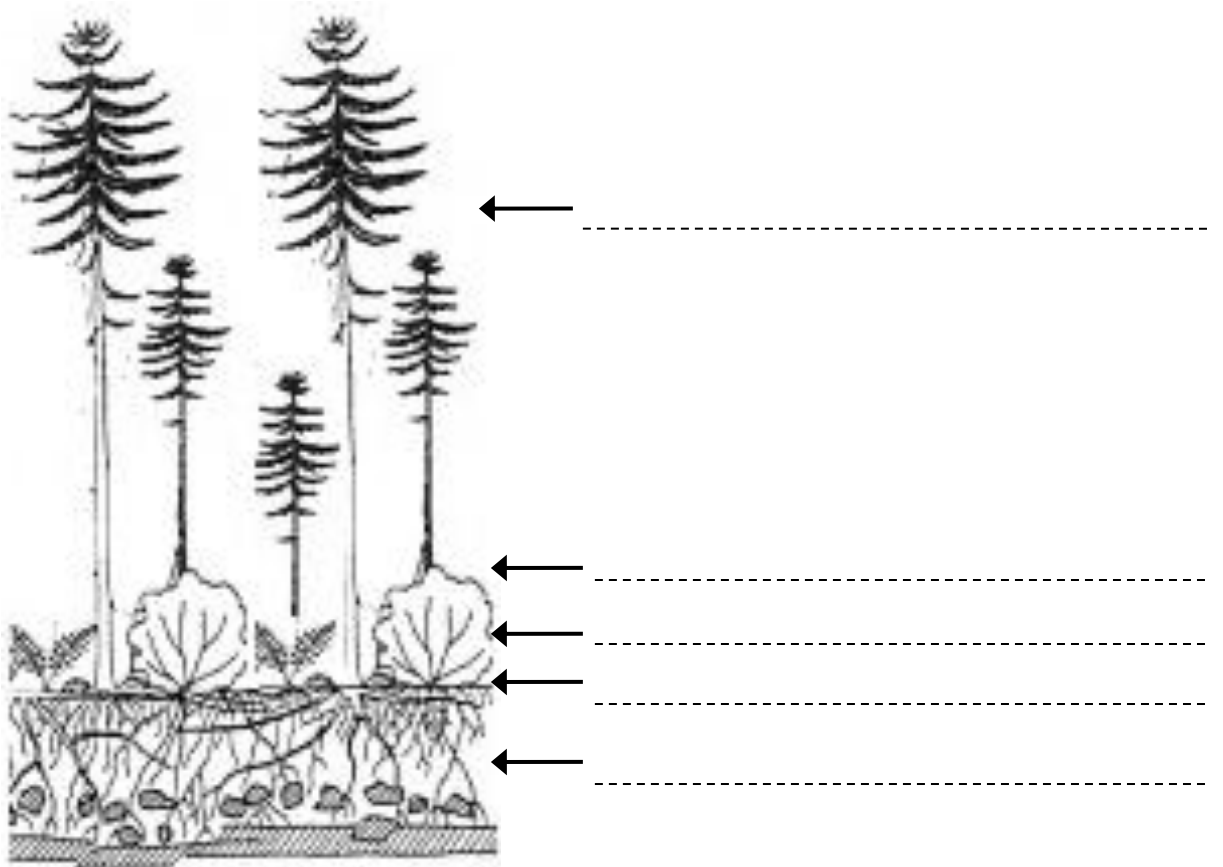
3. Aké pôdne druhy nachádzajúce sa v obci Hladovka patria medzi ľahké a stredne ťažké pôdy?

Ľahké pôdy – **hlinito-piesčité pôdy**

Stredne ťažké pôdy – **piesčito-hlinité a hlinité pôdy**

PRACOVNÝ LIST č. 5

1. Na obrázku pomenuj jednotlivé lesné vrstvy (etáže) a ku každej uveď príklad organizmu, ktorý tam žije.

2. Podčiarkni tie zvieratá, ktoré žijú v lese.

ovca, užovka, koza, lykožrút, srnka, sova, medveď, kuna, lastovička, d'ateľ, mačka, mravec, kobylka, jarabica, veverica

3. Napíš tri funkcie lesa.

-

-

-

4. Podľa uvedených obrázkov A, B napíš názvy stromov a uveď ich 2 poznávacie znaky.

A

Poznávacie znaky:

.....
.....

B

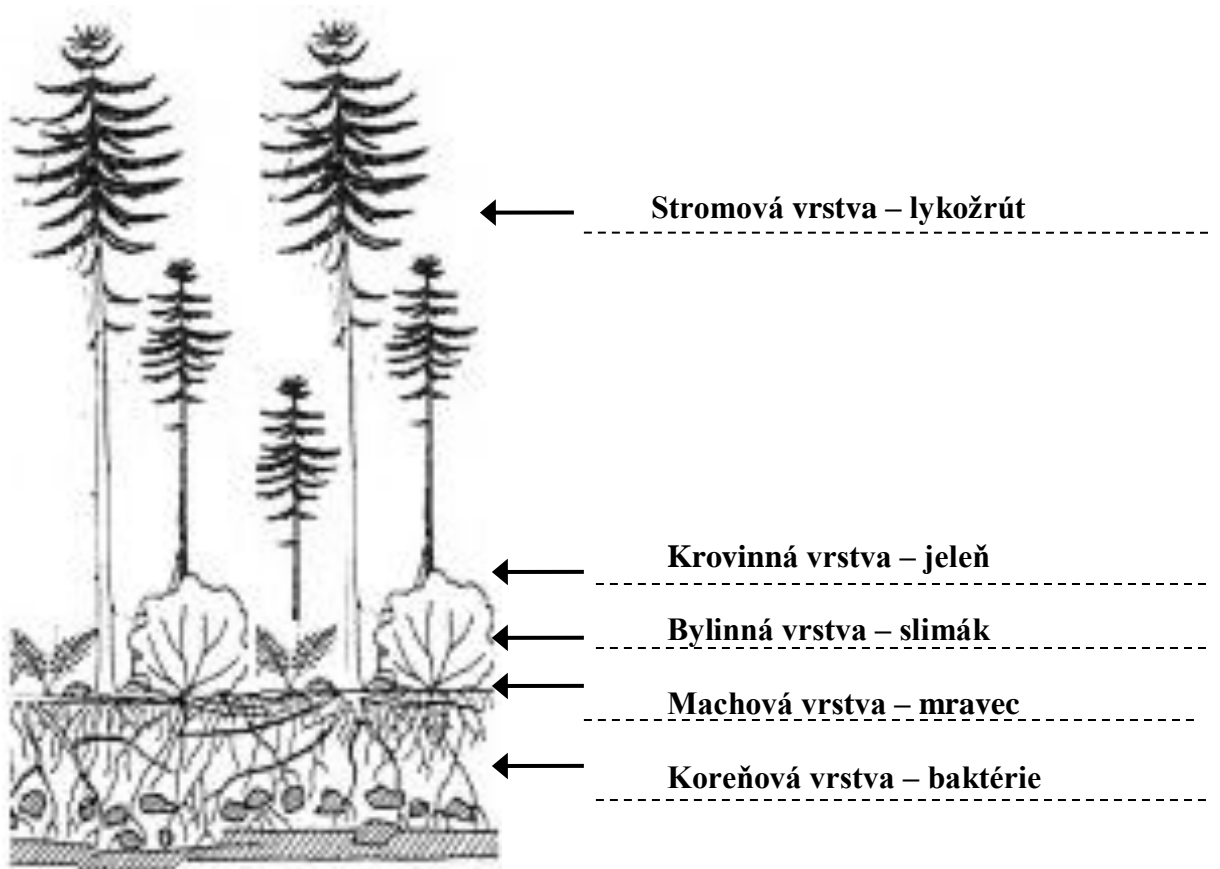

Poznávacie znaky:

.....
.....

VYPRACOVANÝ PRACOVNÝ LIST č. 5

1. Na obrázku pomenuj jednotlivé lesné vrstvy (etáže) a ku každej uveď príklad organizmu, ktorý tam žije.

2. Podčiarkni tie zvieratá, ktoré žijú v lese.

ovca, užovka, koza, lykožrút, srnka, sova, medved', kuna, lastovička, d'ateľ, mačka, mravec, kobyľka, jarabica, yeverica

3. Napíš tri funkcie lesa.

- produkcia kyslíka
- zásoby dreva
- zabraňuje erózii

4. Podľa uvedených obrázkov A, B napíš názvy stromov a uved' ich 2 poznávacie znaky.

A smrek obyčajný

Poznávacie znaky:

šišky visia nadol

ihličie pichá a obrastá celý konárik

B jedľa biela

Poznávacie znaky:

šišky rastú smerom nahor

ihličie nepichá, rastie v dvoch radoch

PRACOVNÝ LIST č. 6

1. V každom riadku usporiadaj písmená tak, aby z nich vznikol názov rastliny. Doplň ho do prázdnych štvorčekov doplňovačky. Vypíš názov rastliny vo vyznačenom stĺpci do odpovede.

REZNKAAČ													
VAPAPÚ													
IKANVERO													
CANILIP													
ČEKBRÍRE													
OTTIMJKEA													
TRAKOSVA													

Odpoveď:

2. Napíš názov liečivých rastlín zobrazených na obrázkoch A, B, C.

A

.....

B

.....

C

.....

3. Doplň chýbajúce slová vo vetách ak poznáš prvé písmená.
- a) Liečivé rastliny ľudia zbierajú kvôli ich l..... účinkom.
 - b) Na lúkach žijú motýle či k..... .
 - c) O lúky sa staráme tak, že ich k..... .
 - d) Najkrajším kvetom na lúke je m..... .
 - e) L..... je najznámejšia lúčna tráva.
 - f) Lúka ponúka ú..... pre veľa živočíchov.

VYPRACOVANÝ PRACOVNÝ LIST č. 6

1. V každom riadku usporiadaj písmená tak, aby z nich vznikol názov rastliny. Doplň ho do prázdnych štvorčekov dopĺňovačky. Vypíš názov rastliny vo vyznačenom stĺpci do odpovede.

REZKAAČ					R	E	Z	N	A	Č	K	A	
VAPAPÚ	P	Ú	P	A	V	A							
IKANVERO			V	E	R	O	N	I	K	A			
CANILIP			L	I	P	N	I	C	A				
ČEKBRÍRE	R	E	B	R	Í	Č	E	K					
OTTIMJKEA	T	I	M	O	T	E	J	K	A				
TRAKOSVA						K	O	S	T	R	A	V	A

Odpoveď: ZVONČEK

2. Napíš názov liečivých rastlín zobrazených na obrázkoch A, B, C.

A

alchemilka obyčajná

B

púpava lekárska

C

rebríček obyčajný

3. Doplň chýbajúce slová vo vetách ak poznáš prvé písmená.
- a) Liečivé rastliny ľudia zbierajú kvôli ich liečivým účinkom.
 - b) Na lúkach žijú motýle či kobylky.
 - c) O lúky sa staráme tak, že ich kosíme.
 - d) Najkrajším kvetom na lúke je margaréta.
 - e) Lipnica je najznámejšia lúčna tráva.
 - f) Lúka ponúka úkryt pre veľa živočíchov.

PRACOVNÝ LIST č. 7

1. Pomenuj plodiny zobrazené na obrázkoch A, B, C.

A

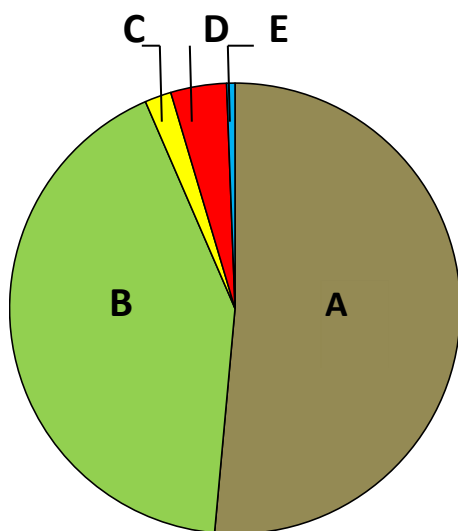
B

C

2. Nasledujúci diagram využitia zeme znázorňuje podiel jednotlivých plôch z celkovej plochy obce. Priradi písmená označujúce jednotlivé kruhové výseky k názvom plôch, ku ktorým patria.

zastavaná plocha -

lesná plocha -

poľnohospodárska plocha -

vodná plocha -

nevyužitá plocha -

3. Usporiadajte odvetvia ktorými sa živnostníci v obci zaoberajú od najviac zastúpených po najmenej zastúpených.

Poradie:

A. stolárstvo	1.
B. pílenie a hobľovanie dreva	2.
C. účtovníctvo	3.
D. stavebné práce	4.
E. veľkoobchod, maloobchod	5.

VYPRACOVANÝ PRACOVNÝ LIST č. 7

1. Pomenuj plodiny zobrazené na obrázkoch A, B, C.

A

jačmeň

B

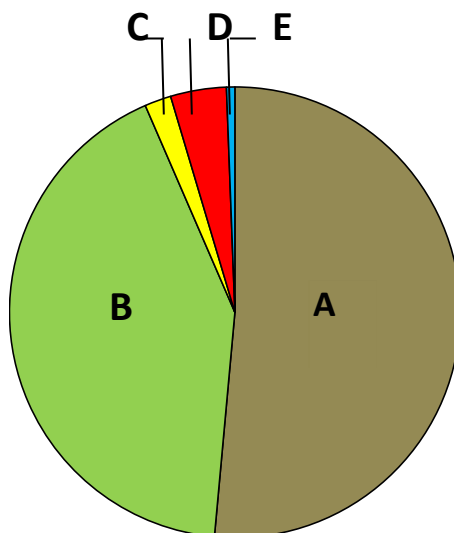
ovos

C

pšenica

2. Nasledujúci diagram využitia zeme znázorňuje podiel jednotlivých plôch z celkovej plochy obce. Priradiť písmená označujúce jednotlivé kruhové výseky k názvom plôch, ku ktorým patria.

zastavaná plocha - **D**

lesná plocha - **B**

poľnohospodárska plocha - **A**

vodná plocha - **E**

nevyužitá plocha - **C**

3. Usporiadajte odvetvia ktorými sa živnostníci v obci zaoberajú od najviac zastúpených po najmenej zastúpených.

- A. stolárstvo
- B. pílenie a hobľovanie dreva
- C. účtovníctvo
- D. stavebné práce
- E. veľkoobchod, maloobchod

Poradie:

- 1. **D**
- 2. **E**
- 3. **A**
- 4. **B**
- 5. **C**

PRACOVNÝ LIST č. 8

1. Do mapy intravilánu obce farebne zazač prvky z legendy.

S ←

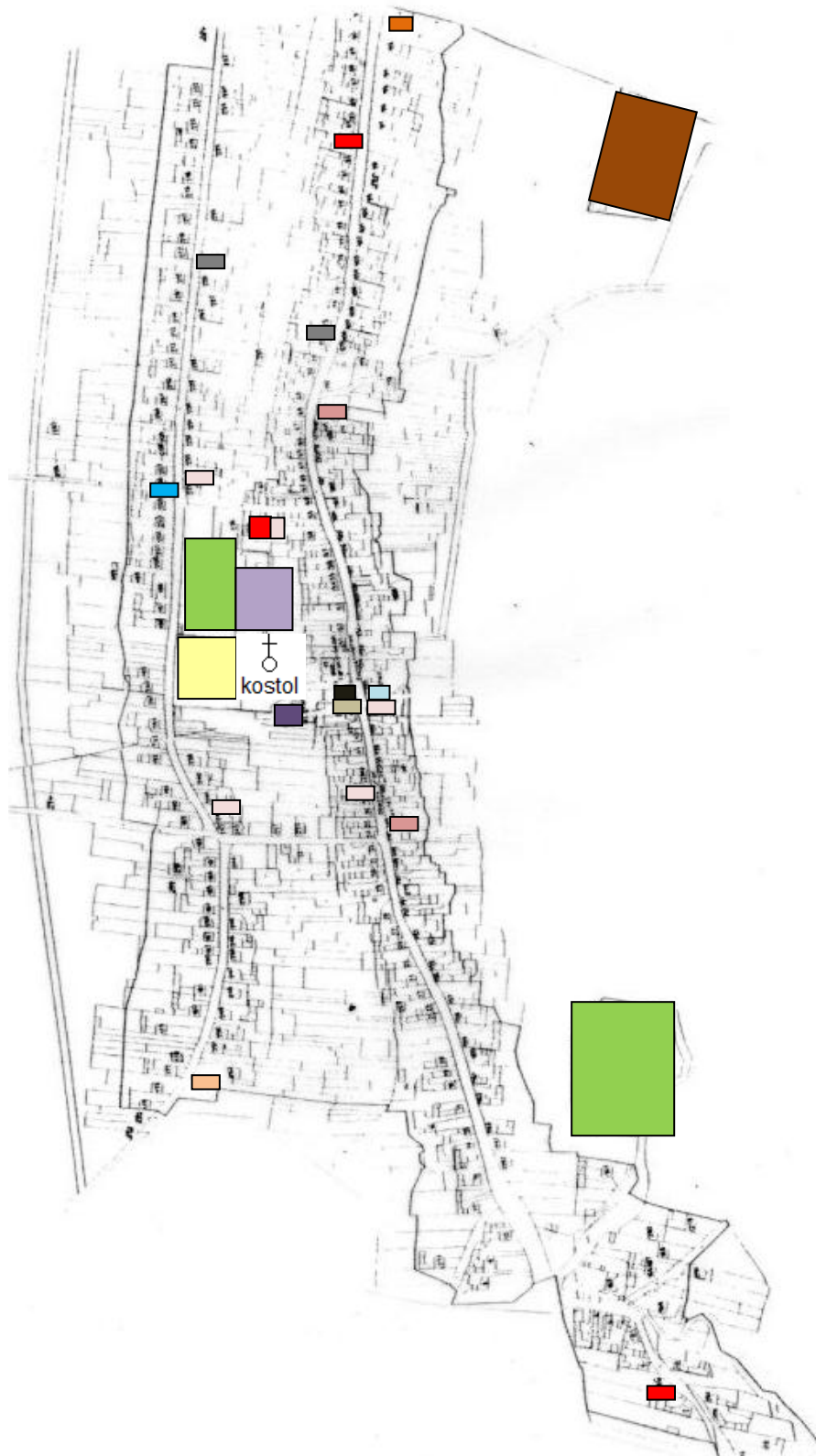

	Poľnohospodárske družstvo
	Podnik Maslák
	Stolárska dielňa
	Ihriská
	Kadernický salón
	Cintorín
	Materská škola
	Základná škola
	Pohostinstvo
	Ubytovanie
	Maloobchod s potravinami, nápojmi a tabakom
	Maloobchod s ostatným tovarom
	Autoservis
	Obecný úrad
	Farský úrad

VYPRACOVANÝ PRACOVNÝ LIST č. 8

1. Do mapy intravilánu obce farebne zznač prvky z legendy.

S ←

	Poľnohospodárske družstvo
	Podnik Maslák
	Stolárska dielňa
	Ihriská
	Kadernický salón
	Cintorín
	Materská škola
	Základná škola
	Pohostinstvo
	Ubytovanie
	Maloobchod s potravinami, nápojmi a tabakom
	Maloobchod s ostatným tovarom
	Autoservis
	Obecný úrad
	Farský úrad

PRACOVNÝ LIST č. 9

1. Sú nasledujúce vety pravdivé alebo nepravdivé? Zakrúžkuj P za pravdivými alebo N za nepravdivými vetami. Nepravdivé vety oprav a ich správne znenie napíš do prázdnych riadkov.

a) Počet obyvateľov v obci Hladovka je viac ako 1200. **P N**

b) Najviac obyvateľov Hladovky je v produktívnom veku (15 – 59 rokov). **P N**

c) Najvyššie dosiahnuté vzdelanie u viac ako polovice obyvateľov je Stredná škola s maturitou. **P N**

d) V obci žije najviac obyvateľov slovenskej národnosti s gréckokatolíckym vierovyznaním. **P N**

e) Najväčší podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva je zamestnaných v priemyselných odvetviach. **P N**

2. Škriatok sa hral so zvýraznenými slovami a poprehadzoval v nich písmenká. Doplň správne slová do voľných políčok.

V súčasnosti v obci žije viac ako 990 **VAĽOBOVYTE** _____, z toho je viac mužov ako žien. V obci Hladovka je hustota **LUDNIAZANE** _____ iba 54 obyvateľov na km². Podľa produktivity, môžeme občanov Hladovky rozdeliť do troch vekových skupín a to na obyvateľov v **KTÍVPRNOMPREDODU** _____, produktívnom a **DUKTPOOMPROÍVN** _____ veku. Najviac ich je v produktívnom veku. Zo štatistického úradu vieme, že ženy sa v priemere dožívajú viac rokov ako **ŽIUM** _____. V minulosti bolo dosiahnuť vyššie vzdelanie veľmi ťažké. Aj preto má najviac obyvateľov iba **RNEMÁPRI** _____ vzdelanie a to buď **DNÉKLAZÁ** _____ alebo učňovské bez maturity. V súčasnosti je väčšia možnosť študovať a preto aj počet obyvateľov s vyšším vzdelaním rastie. Zloženie obyvateľstva podľa **ODNTNEJÁRNOS** _____ a náboženskej štruktúry je takmer jednoliate. Najviac žije v obci obyvateľov **KEJVENSLO** _____ národnosti s **KYMSKOTOLÍRÍMKAC** _____ vierovyznaním. Z hľadiska ekonomicky aktívneho obyvateľstva, ktoré predstavuje takmer polovicu všetkých obyvateľov Hladovky pracuje najviac v **ELNMYEJSPRIE** _____ zóne. Nepriaznivým znakom ekonomickej aktivity je miera **NANAMESTINEZSTO** _____.

VYPRACOVANÝ PRACOVNÝ LIST č. 9

1. Sú nasledujúce vety pravdivé alebo nepravdivé? Zakrúžkuj P za pravdivými alebo N za nepravdivými vetami. Nepravdivé vety oprav a ich správne znenie napíš do prázdnych riadkov.

a) Počet obyvateľov v obci Hladovka je viac ako 1200. P N

Počet obyvateľov v obci Hladovka je menej ako 1200.

b) Najviac obyvateľov Hladovky je v produktívnom veku (15 – 59 rokov). P N

c) Najvyššie dosiahnuté vzdelanie u viac ako polovice obyvateľov je stredná škola s maturitou. P N

Najvyššie dosiahnuté vzdelanie u viac ako polovice obyvateľov je

základné a učňovské bez maturity.

d) V obci žije najviac obyvateľov slovenskej národnosti s gréckokatolíckym vierovyznaním. P N

V obci žije najviac obyvateľov slovenskej národnosti s gréckokatolíckym

vierovyznaním.

e) Najväčší podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva je zamestnaných v priemyselných odvetviach. P N

2. Škriatok sa hral so zvýraznenými slovami a poprehadzoval v nich písmenká. Doplň správne slová do voľných políčok.

V súčasnosti v obci žije viac ako 990 **VAĽOBOVYTE OBYVATEĽOV**, z toho je viac mužov ako žien. V obci Hladovka je hustota **LUDNIAZANE ZALUDNENIA** iba 54 obyvateľov na km². Podľa produktivity, môžeme občanov Hladovky rozdeliť do troch vekových skupín a to na obyvateľov v **KTÍVPRNOMPREDODU PREDPRODUKTÍVNOM**, produktívnom a **DUKTPOOMPROÍVN POPRODUKTÍVNOM** veku. Najviac ich je v produktívnom veku. Zo štatistického úradu vieme, že ženy sa v priemere dožívajú viac rokov ako **ŽIUM MUŽI**. V minulosti bolo dosiahnuť vyššie vzdelanie veľmi ťažké. Aj preto má najviac obyvateľov iba **RNEMÁPRI PRIMÁRNE** vzdelanie a to buď **DNÉKLAZÁ ZÁKLADNÉ** alebo učňovské bez maturity. V súčasnosti je väčšia možnosť študovať a preto aj počet obyvateľov s vyšším vzdelaním rastie. Zloženie obyvateľstva podľa **ODNTNEJÁRNOS NÁRODNOSTNEJ** a náboženskej štruktúry je takmer jednoliate. Najviac žije v obci obyvateľov **KEJVENSLO SLOVENSKEJ** národnosti s **KYMSKOTOLÍRÍMKAC RÍMSKOKATOLÍCYM** vierovyznaním. Z hľadiska ekonomicky aktívneho obyvateľstva, ktoré predstavuje takmer polovicu všetkých obyvateľov Hladovky pracuje najviac v **ELNMYEJSPRIE PRIEMYSELNEJ** zóne. Nepriaznivým znakom ekonomickej aktivity je miera **NANAMESTINEZSTO NEZAMESTNANOSTI**.

PRACOVNÝ LIST č. 10

Vyplň tajničku:

1.										
2.										
3.										
4.										
5.										
6.										
7.										
8.										
9.										
10.										
11.										
12.										

1. Priezvisko šoltýsa, podľa ktorého dostala obec názov.
2. Pôvodný názov obce Hladovka.
3. Štát, ku ktorému bola obec pripojená.
4. Koľko hviezd sa nachádza v štíte erbu?
5. Obec, z ktorej pochádzali poľský zbojníci.
6. Názov hradu, ktorého bola súčasťou poddanská obec Hladovka.
7. Meno dievčenskej country skupiny pôsobiacej v obci.
8. Názov folklórneho súboru pôsobiaceho v obci.
9. Vlajka obce pozostáva z piatich
10. Jeden zo znakov obce.
11. Na erbe obce je zobrazený Ján N.....
12. Názov potoka, pri ktorom vznikla obec.

VYPRACOVANÝ PRACOVNÝ LIST č. 10

Vyplň tajničku:

1.						H	L	A	D			
2.	J	E	L	E	Š	N	I	A				
3.			P	O	Ľ		S	K	O			
4.							T	R	I			
5.		CH	O	CH	O	L	Ó	W				
6.					O		R	A	V	S	K	Ý
7.				D	A		I	L	Y			
8.			G	O	R		A	L				
9.		P	R	U	H		O	V				
10.				E	R		B					
11.	N	E	P	O	M	U	C	K	Ý			
12.						J	E	L	E	Š	Ň	A

1. Priezvisko šoltýsa, podľa ktorého dostala obec názov.
2. Pôvodný názov obce Hladovka.
3. Štát, ku ktorému bola obec pripojená.
4. Koľko hviezd sa nachádza v štíte erbu?
5. Obec, z ktorej pochádzali poľský zbojníci.
6. Názov hradu, ktorého bola súčasťou poddanská obec Hladovka.
7. Meno dievčenskej country skupiny pôsobiacej v obci.
8. Názov folklórneho súboru pôsobiaceho v obci.
9. Vlajka obce pozostáva z piatich
10. Jeden zo znakov obce.
11. Na erbe obce je zobrazený Ján N.....
12. Názov potoka, pri ktorom vznikla obec.

6 ZHODNOTENIE A DISKUSIA

Cieľom diplomovej práce bolo navrhnúť trasu náučného chodníka v obci Hladovka, ktorá zahŕňa desať zastávok, ktoré sú charakterizované z fyzickogeografického alebo humánnogeografického hľadiska.

Východiskom navrhovaného náučného chodníka je základná škola, kde sa zároveň nachádza aj prvá zastávka, na ktorej sa žiaci dozvedajú základné informácie o obci Hladovka. Cieľový bod sa nachádza pri kostole Nanebovzatia Panny Márie. Ku každej zastávke bol zhotovený návrh informačnej tabule ako aj pracovný list pre žiakov, ktorý môžu vypracovať buď na mieste alebo na vyučovacej hodine. Niektoré pracovné listy nemusia byť uplatnené len na vyučovacích hodinách geografie, ale aj na vyučovacích hodinách biológie. Napríklad pracovný list č. 3 môže byť použitý aj na vyučovacej hodine Biológie piateho ročníka s učivom „Vodný ekosystém“. Aj pracovný list č. 5 sa môže aplikovať v piatom ročníku na hodine Biológie s učivom „Ako žije les“. Na vyučovacej hodine biológie v piatom ročníku s témou „Život na poliach a lúkach“ sa môže využiť pracovný list č. 6.

S pätnástimi žiakmi základnej školy v Hladovke sme si trasu navrhovaného náučného chodníka preverili, aby sme preskúmali či obsah zastávok je pre žiakov zaujímavý a primeraný ich veku. Na jednotlivých miestach sme po interpretácii informácií o zastávke preskúmali efektívnosť pracovných listov, pri vypracovaní ktorých si žiaci mohli preveriť svoje doteraz získané vedomosti. Žiaci náročnosť náučného chodníka zvládli bez ťažkostí a zhodnotili túto trasu ako veľmi poučnú a motivačnú.

Tento návrh náučného chodníka môže poskytnúť žiakom ale aj obyvateľom či iným návštevníkom nové zaujímavé a unikátne informácie o obci Hladovka, ktoré podporia dopyt po poznávaní obce a zvýšia tým aj cestovný ruch v obci.

ZÁVER

Diplomová práca Vyučovanie miestnej krajiny na príklade obce Hladovka je upriamená na návrh náučného chodníka v obci, ktorý by slúžil na praktické vyučovanie mikroregiónu. Táto práca sa zaoberá teoretickou, ale aj praktickou charakteristikou pozorovaného územia.

Jadro diplomovej práce obsahuje štyri kapitoly, ktoré sú rozdelené do niekoľkých podkapitol. V prvej kapitole sme sa venovali všeobecnej charakteristike geografie miestnej krajiny, organizačným formám vyučovania, učebným pomôckam, ale i náučným chodníkom na Slovensku a ich významom.

Samostatný návrh zastávok náučného chodníka tvorí osobitnú kapitolu, ktorá tvorí aj podstatnú časť celej diplomovej práce. Každá zastávka je venovaná inej problematike sledovaného územia či už fyzickogeografickému (litogeografické, morfogeografické, klimageografické, hydrogeografické, pedogeografické, biogeografické pomery), alebo humánogeografickému (história, demogeografia, poľnohospodárstvo, priemysel, výrobná a nevýrobná sféra) hľadisku.

Navrhnutý náučný chodník má dĺžku 5,5 kilometra a odhadovaný čas prechodu vrátane času stráveného na jednotlivých zastávkach je 4 hodiny a 40 minút. Prevýšenie na náučnom chodníku je 82 metrov. Podľa autorov Bizubová – Ružek – Makýš (1998) môžeme náš náučný chodník zaradiť na základe dĺžky trasy medzi náučné chodníky so stredne dlhou trasou (5 – 15 km). Z hľadiska spôsobu odovzdávania informácií patrí medzi náučné chodníky so sprievodcom. Podľa tematického zamerania ho zadeľujeme k náučným chodníkom s kultúrno-historickým a prírodovedným zameraním a podľa lokalizácie k náučným chodníkom vo voľnej, zákonom nechránenej prírode.

Prvá zastávka sa zaoberá základnými informáciami o obci Hladovka. Druhá zastávka je charakteristická geologickými a geomorfologickými pomermi v obci. V návrhu tretej zastávky sme rozoberali klimageografické a hydrogeografické pomery a ich vzájomné prepojenie. Štvrtá zastávka bola zameraná na pôdy v obci, na ich druhy a typy. V piatej zastávke sme sa venovali fyto geografickým a zoogeografickým podmienkam v lese. Naopak šiesta zastávka nám poskytuje biogeografické danosti lúk a pasienok. Poľnohospodárstvo a priemysel v obci Hladovka analyzujeme v siedmej zastávke. Sem poukazujeme aj na využitie zeme. Ôsma zastávka je charakteristická rozborom výrobnéj a nevýrobnéj sféry a jej rozmiestneniu v obci. Demogeografické pomery sa rozoberajú na zastávke č. 9. Tu sme pracovali aj s grafmi, ktoré nám poskytli lepšiu predstavivosť pri

pracovní s údajmi týkajúcimi sa štruktúry obyvateľstva či už z vekového, národnostného, alebo náboženského hľadiska. Posledná zastávka je venovaná histórii a kultúre v obci.

Predposledná kapitola, ktorá tvorí jadro diplomovej práce, je venovaná navrhovaniu a vypracovaniu pracovných listov pre žiakov základných škôl s rôznou tematikou, keďže každý pracovný list bol navrhnutý k jednotlivým zastávkam náučného chodníka. Tie sú vo vyučovaní geografie miestnej krajiny veľmi dôležité, nakoľko poskytujú motiváciu žiakom pri ďalšom poznávaní svojho okolia. Pracovné listy sú účinnou učebnou pomôckou na preverovanie, rozvíjanie a prehĺbovanie nadobudnutých vedomostí.

Navrhovaný náučný chodník má budúce využitie nielen z didaktického hľadiska pri praktickom vyučovaní miestnej krajiny, ale aj pri rozvoji cestovného ruchu v obci Hladovka, nakoľko by bol lákadlom pre obyvateľov blízkeho, ale i ďalekého okolia. Náučný chodník by mohol prispieť i k trvalo udržateľnému rozvoju, keďže zabezpečuje zachovávanie prírodných a kultúrno-historických pamiatok pre budúce generácie.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BIZUBOVÁ, M. – RUŽEK, I. – MAKÝŠ, O. 1998.** *Náučné chodníky Slovenska 1. časť.* Bratislava : Strom života, 1998. 104 s. ISBN 80-88688-20-5
- ČEROVSKÝ, J. - ZÁVESKÝ, A. 1989:** *Stezky k prírode.* 1. vyd. Praha: SPN, 1989. 235 s.
- ČIŽMÁROVÁ, K. 1998.** *Regionálna geografia a jej úloha vo vyučovaní zemepisu (geografie).* In: Educational Technology 2-VI. medzinárodná geografická konferencia: Úlohy regionálnej geografie Slovenskej a Českej republiky v podmienkach transformujúcich sa ekonomík. Nitra: FPV UKF, 1998, s. 254-259. ISBN 80-85183-98-6
- ČIŽMÁROVÁ, K. 2001.** *Geografia vlasti a miestneho regiónu v školskej praxi.* In: Geografia, roč. 9, 2001, č. 3, s. 126-129.
- DUBCOVÁ, A. – CHRASTINA, P. – KRAMÁREKOVÁ, H. 2003.** *Vademecum literárnej a vedeckej činnosti geografa.* Nitra: UKF Nitra, 2003. 39 s. ISBN 80-8050-273-0
- GÁBORČÍK, N. 2005.** *Symboly lúk a pasienkov v erboch miest a obcí Slovenska.* In: ENVIROMAGAZÍN, roč. 10, 2005, č. 5. s. 24-25
- GOLVOŇ, J. 2010.** *Monografia obce Hladovka.* 1. vyd. Námestovo: Tlačiareň Kubík, 2010. 192 s. ISBN 978-80-970442-5-1
- HAPALA, D. 1963.** *Učebné pomôcky, systém a zásady ich používania.* 1. vyd. Bratislava: SPN, 1963. 80 s.
- HASPROVÁ, M. 2006.** *Geografické štúdie 11: Geografia miestnej krajiny v edukačnom procese.* 1. vyd. Nitra: FPV UKF, 2006. 203 s. ISBN 80-8094-056-8
- <http://cestovanie.aktuality.sk/potulky-slovenskom/priroda-a-turistika/turisticke-znacenie-na-slovensku/>, 11.12.2011.
- <http://kst.sk>, 11.12.2011.
- http://sk.wikipedia.org/wiki/Tvorkov_potok, 25.01.2012
- http://sk.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cerven%C3%BD_potok_%28pr%C3%ADtokJele%C5%A1ne%29, 25.01.2012
- http://www.forestportal.sk/forestportal/lesne_hospodarstvo/hul/ochrana_lesov/ochrana_lesov.html, 13.03.2012.
- <http://www.naucnehodniky.sk/?id=onch>, 11.12.2011.
- http://www.stacs.szm.com/funkcie_lesa.htm, 13.03.2012.
- <http://www.stacs.szm.com/etazee.htm>, 13.03.2012.
- <http://www.statistics.sk/pls/wregis/ciselniky?kc=5205>, 06.04.2012.
- INTERNÉ MATERIÁLY** Slovenského hydrometeorologického ústavu, 2012

- INTERNÉ MATERIÁLY** Štatistického úradu Žilina, 2012
- INTERNÉ MATERIÁLY** Obecného úradu Hladovka, 2012
- INTERNÉ MATERIÁLY** Živnostenského registra 2012
- INTERNÉ MATERIÁLY** Štátneho pedagogického úradu 2012
- KANDRÁČOVÁ, V. – MICHAELI, E. 1996.** *Mikrogeografia v edukácii, výskume a pre prax.* In: Krajina východného Slovenska v odborných a vedeckých prácach. Prešov : 1996. s. 265 – 285.
- KOLÁR, D. - LACIKA, J. 2005.** *Oravské Beskydy (Orava).* 1. vyd. Bratislava: DAJAMA, 2006. 159 s. ISBN 80-89226-07-8
- LAUKO, V. 2003.** *Fyzická geografia Slovenskej republiky.* 1. vyd. Bratislava : Mapa Slovakia, 2003. 106 s. ISBN 80-89080-07-3
- LUKNIŠ, M. 1972.** *Slovensko 2 - Príroda.* Bratislava : Obzor, 1972. 917 s.
- MIŠKOVIČOVÁ, A. 2009.** *Návrh a využitie pracovných listov z prírodovedy pre 3. a 4. ročník zš.* Rigorózna práca. Nitra: FPV UKF, 2009. 72 s.
- PETLÁK, E. 1997.** *Všeobecná didaktika.* 1. vyd. Bratislava: Iris, 1997. 331 s. ISBN 80-88778-49-2
- SUCHOŽOVÁ, E. 2010.** *Využitie pracovných listov v globálnom rozvojovom vzdelávaní.* 1. vyd. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2010. 68 s. ISBN 978-80-8052-349-7
- ŠIKYŇOVÁ, L. 2010.** *Komplexná geografická charakteristika obce Hladovka.* Bakalárska práca. Nitra: FPV UKF, 2010. 73 s.
- TOLMÁČI, L. A INÍ 2002.** *Učebnica Geografia Slovenska pre 4. ročník – kvartu gymnázia s osemročným štúdiom.* 1. vyd. Prievidza: Poľana, 2002. 121 s. ISBN 80-89002-50-1
- VANKOVÁ, V. A INÍ 2008.** *Biogeografia.* 2. vyd. Nitra : UKF, 2008. 143 s. ISBN 978-80-8094-192-5.
- VASS, D. A I. 1988.** *Regionálne členenie Západných Karpát a severných výbežkov Panónskej panvy na území ČSSR 1:500000.* 1. vyd. Bratislava: Geologický ústav Dionýza Štúra, 1988.

ZOZNAM PRÍLOH

- Príloha č. 1: Návrh informačnej tabule – „Základné informácie o obci Hladovka“
- Príloha č. 2: Návrh informačnej tabule – „Za domami“
- Príloha č. 3: Návrh informačnej tabule – „Rieka Jelešňa“
- Príloha č. 4: Návrh informačnej tabule – „Lúka pod Kopanicami“
- Príloha č. 5: Návrh informačnej tabule – „Smrekový les“
- Príloha č. 6: Návrh informačnej tabule – „Lúka na Kopanicach“
- Príloha č. 7: Návrh informačnej tabule – „Poľnohospodárstvo a priemysel v obci Hladovka“
- Príloha č. 8: Návrh informačnej tabule – „Výrobná a nevýrobná sféra obce Hladovka“
- Príloha č. 9: Návrh informačnej tabule – „Obyvateľstvo obce Hladovka“
- Príloha č. 10: Návrh informačnej tabule – „História a kultúra obce Hladovka“